

Міністерство освіти і науки України
Сумський державний університет

Факультет іноземної філології та соціальних комунікацій
Кафедра германської філології

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
на здобуття освітнього ступеня «магістр»

Спеціальність 035 «Філологія»
Спеціалізація 035.041 «Германські мови та літератури
(переклад включно), перша – англійська»

***Лексико-стилістичні особливості перекладу творів у жанрі
фентезі***

Допущено до захисту «__» _____ 2024 р.

Зав. каф. германської філології ____ канд. філол. наук, доц. Баранова С. В.

Виконала:
студ. групи ПРМ-31
Дорошенко Катерина Олексіївна

Науковий керівник:
канд. філол. наук, ст. викладач
Овсянко Олена Леонідівна

Суми 2024

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ЖАНРУ ФЕНТЕЗИ	5
1.1 Історія художнього дискурсу фентезі	5
1.1.1 Витоки жанру фентезі: міфологічні та фольклорні корені.....	5
1.1.2 Визначення, особливості й класифікація жанру фентезі	7
1.2 Роль образних засобів у фентезійному дискурсі	9
1.3 Створення нових слів та імен: авторські неологізми. Штучні мови	13
Висновок до 1 розділу	15
РОЗДІЛ 2 ЛЕКСИКО-СТИЛІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ФЕНТЕЗІЙНИХ ТВОРІВ.....	17
2.1 Відтворення атмосфери та міфічного світу лексико-стилістичними засобами в перекладі	17
2.2 Мовно-виразові засоби в перекладі фентезі.....	32
2.3 Прийоми перекладу магічних елементів і авторських неологізмів	35
2.4 Особливості перекладу авторських і автентичних фразеологізмів	40
Висновок до 2 розділу	44
РОЗДІЛ 3 МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИКЛАДАННЯ ЛЕКСИКО- СТИЛІСТИЧНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ ПЕРЕКЛАДУ ФЕНТЕЗИ	46
3.1 Роль жанрових особливостей фентезі у формуванні перекладацьких компетенцій	46
3.2 Практичні аспекти роботи з текстами фентезі у навчальному процесі.....	48
3.2.1 Застосування творчих завдань для аналізу та перекладу авторських неологізмів.....	48
3.2.2 Відтворення міфологічних концептів і магічної атмосфери в межах практичних занять.....	51
3.3 Переваги використання фентезійних текстів у навчанні перекладу	53
3.3.1 Розвиток креативного мислення через роботу з фентезійною лексикою	53
3.3.2 Формування навичок адаптації культурних реалій і символів у перекладацькій практиці	58
Висновок до 3 розділу	60
ВИСНОВКИ.....	62
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	65
SUMMARY	72

ВСТУП

Сучасна теорія художнього перекладу постійно розширює свої горизонти, досліджуючи новітні течії, напрями та жанри. Особливу увагу як науковців, так і практиків привертає жанр фентезі. Фентезійна література є одним із найбільш популярних і захопливих жанрів, яким цікавиться широке коло читачів, активного розвитку вона набула протягом ХХ століття, хоча витoki бере ще зі стародавніх часів. У ХХІ столітті жанр фентезі став одним із найпоширеніших, тому до неї зріс науково-дослідницький інтерес. Лексико-стилістичний аналіз перекладів фентезійних творів є надзвичайно важливим, оскільки він дозволяє зрозуміти, як передати унікальну атмосферу та стилістику оригінальних текстів іншими мовами.

Аналіз перекладацької діяльності є цікавим напрямком в науці перекладознавства. Питання художнього перекладу активно досліджуються багатьма науковцями, серед яких В. Бабенко, Р. Зорівчак, В. Коптілов, Т. Некряч, Ю. Чала, та інші. Дослідники дискурсу фентезі, такі як Б. Стейблфорд, Б. Егтеберрі, Ф. Мендлсон, П. Хант та інші, акцентують увагу на стилістичних особливостях фентезійних текстів і їхньому перекладі.

Ураховуючи все вищезгадане, ми вбачаємо важливість лексико-стилістичного аналізу фентезійних творів з метою дослідити особливості вживання стилістичних прийомів та підбору лексичних конструкцій, і прослідити, як вони відтворюються у перекладі. **Рівень актуальності** цієї теми є високим, оскільки переклад фентезійної літератури вимагає збереження не лише змісту, але й стилістичної унікальності оригіналу. Аналіз публікацій цієї тематики є релевантним з огляду на те, що переклад фентезійних творів набуває все більшої популярності на українському книжковому ринку, а дослідження в області перекладацьких трансформацій при відтворенні лексико-стилістичних засобів у жанрі фентезі сприяють покращенню якості перекладу.

Об'єктом дослідження є фентезійний дискурс в оригінальних і перекладених творах. **Предметом дослідження** є лексико-стилістичні особливості перекладу фентезійних творів. **Матеріалами дослідження**

служать тексти оригінальних фентезійних творів, зокрема «Четверте крило» Ребекки Ярос, «Знищ мене» Тагере Мафі, «Прокляття святих» Кейт Дреміс, «Гра престолів» Дж. Р. Р. Мартіна, «Гаррі Поттер» Дж. К. Роулінг, «Володар пернів» Дж. Р. Р. Толкіна і їхні переклади українською мовою. У цій роботі основна увага приділяється лексико-стилістичному аспекту фентезійного дискурсу, **метою** є визначення основних лексико-стилістичних прийомів та особливостей, що використовуються у фентезійних творах, й аналіз їхнього відтворення у перекладах. Завдання полягають у: 1) вивченні історії та розвитку жанру фентезі; 2) аналізі лексико-стилістичних особливостей текстів у жанрі фентезі; 3) дослідженні прийомів адаптації та трансформації фентезійних термінів у перекладі.

Для кваліфікаційної роботи були використані теоретичні та емпіричні **методи дослідження**, а саме аналіз і синтез, метод суцільної вибірки, метод порівняльного аналізу, також метод психолінгвістичного аналізу. **Практичне значення** одержаних результатів дослідження полягає в розумінні лексико-стилістичних особливостей текстів фентезійного дискурсу, що може бути використаним у дослідницьких чи наукових працях стилістики та вивчення й систематизації перекладів фентезійних творів.

Апробацію результатів дослідження здійснено шляхом публікації статті «Лексико-стилістичні особливості перекладу творів у жанрі фентезі» у 67 виданні журналу Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету (2024).

Структура і обсяг роботи обумовлені метою і завданнями. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, що включають десять підрозділів, шість пунктів, висновків до розділів, загального висновку, списку використаної літератури та резюме. Обсяг роботи — 77 сторінок.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ЖАНРУ ФЕНТЕЗІ

1.1 Історія художнього дискурсу фентезі

1.1.1 Витоки жанру фентезі: міфологічні та фольклорні корені

Історія літератури фентезі бере свій початок на зорі людства, і кожна культура має власні міфи та фольклор, які слугують засобом донесення досвіду наступним поколінням і збереженням історії. Одними з найдавніших творів класичної художньої літератури є фантастичні історії, що передавалися крізь віки й географічні кордони, такі як «Тисяча і одна арабська ніч» і «Подорож на Захід» [32]. Фентезі часто виходить за рамки реальності, завдяки чому оповідання розгортаються в будь-якому можливому часі та просторі. Західне фентезі, зокрема, перебуває під сильним впливом європейського фольклору й історії, черпаючи образи замків, королівств, лицарів і драконів. Ця традиція сягає корінням середньовічної європейської літератури, як-от епос «Беовульф» та легенди про короля Артура. Усі твори цього жанру об'єднує концепція перебування героя в містичному, альтернативному світі, де відбувається постійне протистояння між добром і злом. Переважну більшість сюжетів фентезі побудовано на «архетипах» — стереотипних образах, сформованих попередньою культурою [13, с. 133].

Згідно з хронологією, описаною Браяном Стейблфордом, жанр фентезі зародився у VIII столітті до н.е. [34, с. 17]. У цьому часовому проміжку гомерівські епоси, такі як «Іліада» та «Одіссея», започаткували традицію літературного фентезі, а твори Гесіода, зокрема «Теогонія», висвітлювали ширші теми класичної міфології.

Поняття «фентезі» міцно закріпилося як позначення популярного комерційного жанру фантастики для дорослих у 1970-х роках [34, с. 41]. Науковець Б. Стейблфорд погоджується з думкою, що фентезі бере витоки своїх сюжетів та образів з міфів, легенд та фольклору, але наполягає, що цей жанр є відносно новим і його слід відокремлювати від літератури попередніх епох,

незважаючи на те, що вони мають чимало спільних елементів. Це зумовлено складними причинами, але передусім спробою уникнути стигматизації, бажанням відмежувати від народних казок і дитячого фентезі «літературу фентезі», призначену для читання дорослими сучасними споживачами.

Тож символи, які можна зустріти у фентезійній літературі, не виникли самі по собі. Усе фентезі сягає корінням у давню міфологію [29, с. 9-10, с. 12]. Наприклад, Джон Рональд Руел Толкін, якого вважають основоположником жанру фентезі, створив унікальну міфологію для англійців. Його джерелом натхнення для «Середзем'я» стали сюжети й образи давніх норвезької, кельтської, фінської та німецької міфологій. Аналогічно, К. С. Льюїс створив фентезійне царство «Нарнія», надихнувшись легендарними істотами класичної грецької міфології, водночас втілюючи в образах героїв лицарство та галантність артурівських романів, а також пронизавши все це символікою віри та чеснот іудео-християнської традиції. З іншого боку, «Прадайн» Ллойда Александера походить безпосередньо з давніх валлійських міфологічних оповідей, записаних у «Мабіногіоні». А чарівний світ книг Дж. Роулінг про «Гаррі Поттера» від початку до кінця наповнений магічними істотами та міфічними створіннями, запозиченими з тисячолітньої європейської міфології, народних легенд та казок. Стародавні міфи — це прототипи для сучасного фентезі. А тому символіку жанру неможливо зрозуміти без урахування архетипів, закладених в античній міфології.

У жанрі фентезі слов'янська міфологія слугує захопливим джерелом натхнення, хоча й менш дослідженим порівняно із західною чи східною міфологією. У слов'янському фентезі можна зустріти безліч містичних істот, глибоко вкорінених у фольклорі та легендах, як-от русалки, лісовики, мари, вій, вовкулаки [30]. Ці істоти часто втілюють поєднання фантастичних елементів і культурних мотивів, дозволяючи читачам зазирнути в багате розмаїття слов'янської традиції.

1.1.2 Визначення, особливості й класифікація жанру фентезі

Фентезі передбачає розкриття вічних моральних, філософських і соціальних питань, але ці питання розглядаються в іншому, паралельному світі, своєрідному «тридесятому царстві», створеному на основі різних міфів, легенд і билин, перероблених уявою автора. Головна мета фентезі — не оповіді про величних воїнів, магів і гостровухих ельфів, а розповідь про боротьбу добра і зла в людській душі, про шляхи становлення самосвідомості особистості. У цьому жанрі містика, чарівні істоти, є лише засобом для образності, зрозумілості оповіді.

У сучасному літературному дискурсі поняття «фентезі» залишається дещо заплутаним і не має загальноприйнятого визначення через складну взаємодію між реальністю, містикою, ірраціональним та фантастичним. Науковці намагаються окреслити його межі, оскільки воно охоплює різноманітні елементи. Зазвичай фентезі трактують як «жанр літератури, що з'явився в Англії у середині ХХ століття, який примикає до фантастики, але в більш вільній, «казковій» манері, що використовує мотиви далеких переміщень у просторі та часі, інопланетних світів, штучних організмів, міфологію древніх цивілізацій; також у наші дні фентезі — жанр в живописі, кінематографі, комп'ютерних і настільних іграх; фентезі веде свою історію від міфів Стародавньої Греції і середньовічних епосів» [37]. Іншим визначенням є «літературний твір, дія якого відбувається в уявному світі, часто з елементами традиційних міфів і магічних істот, а іноді з реальними сюжетами чи подіями, особливо періоду середньовіччя» [38]. Але для всіх визначень спільною рисою є уявне або фантастичне середовище, де розгортаються події твору.

Дослідники по-різному підходять до класифікації жанру фентезі, виділяються чотири великі групи: 1) містично-філософське, 2) метафоричне, 3) «жахливе» або «чорне» фентезі, 4) «героїчне» або «фентезі вогню та меча», виділяють також високе й низьке фентезі [8, с. 103]. Тож фентезі включає в себе велику й постійно зростаючу кількість піджанрів, які письменники іноді

комбінують у своїх творах. Можна також виділити найпоширеніші в сучасному книговиданні піджанри фентезі: 1) високе або епічне фентезі: сюжети і теми розгортаються в магічному світі, яке має свої власні правила, фізичні закони, великий масштаб і, як правило, зосереджуються на одному, добре розвиненому герої або групі героїв, таких як Фродо Беггінс і його соратники у «Володарі пернів» (1954 року) Дж. Толкіна [35]; характерними рисами є «використання фантастичних рас», «деталізація місця дій», а на меті герої мають щонайменше спасіння світу [23, с. 328]; зазвичай зосереджується на епічній боротьбі між абсолютним добром і абсолютним злом, а герої перебувають в епіцентрі цієї боротьби. 2) У низькому фентезі дії відбуваються в реальному світі, включають у себе несподівані магічні елементи, які шокують персонажів; змальовується боротьба персонажів за досягнення власних особистих цілей, від сумнівних до явно антиморальних. 3) Темне фентезі поєднує в собі елементи фентезі та жахів, має на меті нервувати та лякати читачів, як, наприклад, потойбічні монстри у всесвіті Г. П. Лавкрафта; основним мотивом є домінування зла, герой утілює боротьбу за надію, добро.

Згідно з працею О. В. Колосніченко, М. С. Бризгуноюю та ін., фентезі поділяється на епічне та темне за сюжетно-тематичною складовою, на історичне й міське за місцем і часом дії, на героїчне та гумористичне за аксіологічною площиною, а також згадують про наукове, мистецьке, ігрове фентезі поза сучасних класифікацій [13, с. 133-134]. Також варто зазначити, що сучасні автори цього жанру поєднують у своїх творах елементи інших жанрів літератури, зокрема детективу, трилеру, наукової фантастики, драми, часто зустрічаються любовні лінії. Ця багатогранність і гнучкість жанру дозволяє письменникам створювати унікальні світи і сюжети, які можуть поєднувати різні стилі та підходи, а отже породжувати нові напрямки в літературі.

Проте, незважаючи на різноманітність піджанрів фентезі, можна виокремити загальні стилістичні ознаки. По-перше, у фентезі завжди присутній вигаданий світ, властивості якого частково або повністю відрізняються від реальності. Цей світ може базуватися на минулому, сьогоденні або майбутньому,

або ж бути повністю вигаданим. По-друге, невід'ємним елементом вигаданих світів є магія, фентезійні світи, як правило, населені казковими та фольклорними персонажами. По-третє, сюжет у фентезі часто будується навколо пригоди, яка розгортається у формі подорожі, пошуків або протистояння. Герої, їхні вчинки і боротьба зі силами зла виходять на перший план [11, с. 95-96]. Фентезійні твори часто поєднують різні форми та використовують художні засоби з інших жанрів та стилів, а отже вбирають у себе риси інших напрямів, водночас зберігаючи свою унікальність.

1.2 Роль образних засобів у фентезійному дискурсі

Стилістичні фігури та тропи є важливими складовими всіх художніх текстів. Останній термін характеризується виразами, словами та словосполученнями, які використовуються в переносному значенні та сприяють експресивності мовлення, а саме метафорами, метонімією, гіперболами, епітетами, персоніфікацією тощо.

Метафора виконує важливу роль у тексті й полягає у вживанні слова або вислову в переносному значенні на основі подібності [36]. На думку Т. Є. Гуцуляка, вона є суттєвим експресивним засобом літературного тексту, представляючи насамперед асоціативно-образне сприйняття предмета чи явища екстралінгвістичної реальності, яка або закріпилася в переносному значенні, або є авторським надбанням. Метафори виступають синонімічно до інших лінгвістичних одиниць, забезпечуючи системність та виразність художнього твору [6, с. 45]. Переклад метафори є складним завданням не лише для перекладачів-початківців, але й для досвідчених професіоналів. Переклад метафор вимагає пильної уваги та ретельності, оскільки через цей троп автор передає власні образи, культурні реалії чи асоціації. В. І. Карабан пропонує такі способи перекладу метафори: 1) повний переклад (у тому разі, якщо збігаються правила сполученості в мові оригіналу та перекладу, а також правила вираження емоційно-оцінної інформації); 2) додавання чи опущення; 3) заміна; 4) структурна перебудова; 5) традиційний відповідник; 6) паралельне найменування (метафоричної основи) [21, с. 1].

Невід'ємною частиною тексту є персоніфікація — троп, різновид метафори, що полягає в перенесенні властивостей, ознак, поведінкових характеристик людини на тварин, явища навколишньої дійсності, неживі предмети та поняття [15, с. 63]. Персоніфікація є одним із ключових тропів у жанрі фентезі й відіграє особливу роль, допомагаючи створювати багатовимірні, магічні світи, де межа між живим і неживим стає розмитою. Цей троп дозволяє письменникам надавати навколишньому середовищу, природним явищам і магічним предметам певних емоційних відтінків, які підсилюють загальну атмосферу твору та створюють відповідний настрій для читача. Також може використовуватися для того, щоб краще зрозуміти внутрішній світ персонажів через їхні взаємодії з об'єктами, як-от «спраглий до битви» меч може відображати агресивний або войовничий настрій його власника. Як уже зазначалося, у фентезі часто розглядаються фундаментальні питання добра і зла, життя і смерті. Персоніфікація цих абстрактних понять допомагає авторам досліджувати такі теми більш детально, спонукаючи читачів до роздумів про сенс життя. Персоніфіковані об'єкти можуть стати важливими елементами сюжету, допомагаючи або заважаючи головним героям. Яскравим прикладом слугує раса стародавніх дерев Ентів з «Володаря пернів» Дж. Р. Р. Толкіна, здатних говорити, рухатися і взаємодіяти з героями. А в «Хроніках Нарнії» К. С. Льюїса лев на ім'я Аслан є не просто твариною, а уособленням величі, мудрості та благородства, що надає йому майже божественний статус.

Метонімія, як і метафора — це троп, тобто слова чи словосполучення, вжиті в іншому значенні, а не в тому, яке їм властиве. Її значення полягає у вживанні назви одного предмета для позначення іншого, ознакою якого він є або з яким асоціюється [38]. Суттєва відмінність між метафорою та метонімією полягає в тому, що метафора ґрунтується на подібності, а метонімія — на суміжності чи загальнозрозумілої асоціації. У метонімії, вживане слово безпосередньо пов'язане з предметом, на який посилаються, але фактично не є його частиною [33, с. 70]. Метою є акцентування на певній якості об'єкта чи його більш абстрактного аспекту. Цей троп слугує для розвитку художнього

символізму, наповнюючи глибшим змістом типові образи та явища; твори, у яких вона використовується, можуть поринати в семантику мовлення.

Метонімія дозволяє авторам передавати ідеї й образи за допомогою заміщення одного поняття іншим, тісно пов'язаного з ним. У фентезі цей троп відіграє ключову роль у створенні багатопланових світів, передачі символічних значень та підкресленні особливостей вигаданих всесвітів. Конкретні предмети чи поняття можуть представляти більш абстрактні ідеї. Наприклад, трон може символізувати владу або королівство в цілому, а меч — війну чи героїзм. Толкін у «Володарі перснів» часто використовує метонімію для передачі складних ідей: «Мордор» у його творах може метонімічно представляти зло чи небезпеку, а «Око Саурона» — усюдисуще спостереження і контроль.

Іншим мовним зворотом, підвидом метонімії, є гіпербола. Подібність полягає у використанні переносного значення слів та словосполучень під час опису певного явища, що притаманно всім тропам. Існує немало визначень для цього тропу, зокрема надмірне перебільшення [39], спосіб говорити чи писати про явище, перебільшуючи його розмір чи якість [38]. Тож, гіпербола викривлює не тільки специфіку явища, але й масштаб, посилюючи його до крайнощів. Вона виконує «моделювальну» і «описову» функції [26, с. 192]. Метою використання цього тропу може виступати прагнення виразити яскраві емоції, викликати почуття прихильності до мовця, створити ефект комічності чи драматизму. У літературі надмірні перебільшення займають важливе місце, тому що вони дозволяють авторам зобразити щось звичайне і банальне в яскравій, напруженій формі. Цей троп допомагає підсилити драматичний ефект подій або конфліктів у сюжеті, сприяє створенню епічного масштабу історії, роблячи битви, подвиги героїв та інші важливі моменти ще більш величними та значущими. Гіпербола використовується для створення масштабних і захопливих світів. Гігантські міста, нескінченні ліси або безмежні океани допомагають зробити світ більш вражаючим і чарівним. Прикладом може слугувати опис драконів Дейнеріс або розміри армій, що воюють за Залізний трон у «Пісні льоду й полум'я» Джорджа Р. Р. Мартіна.

З метою насичення творів виразністю та унікальністю, митці завжди доповнюють свої праці мовно-виразовими засобами. Такі слова чи словосполучення допомагають висловлюватися влучно й експресивно.

Епітет за визначенням мовознавця В. А. Чабаненка є одним із найбільш ефективним інструментом для увиразнення та збагачення емоційністю мовлення. Він вважав, що це одне чи кілька слів, які додаються до звичайної назви предмета з метою посилення виразності, підкреслення в предметі одну з його ознак — ту, яку в певному контексті важливо висунути на передній план, тобто привернути до неї увагу читача [25, с. 253]. Інше визначення — художнє, образне означення, що називає характерну властивість предмета або явища. У короткому термінологічному словнику П. С. Дудика епітет визначається, як різновид метафори [10, с. 356]. Найчастіше в ролі епітета виступають прикметникові означення. У фентезі епітети створюють яскраві образи, підсилюють атмосферу й особливості персонажів, місць і подій, а також додають тексту емоційної насиченості та художньої виразності. Можна виділити три основні функції епітетів у жанрі фентезі:

1. Створення атмосфери: епітети допомагають передати настрій і атмосферу вигаданого всесвіту, можуть підкреслювати як позитивні, так і негативні риси героїв і антагоністів; тексти насичуються емоційністю й образністю, а інформація розкривається чіткіше та детальніше.

2. Характеристика персонажів: епітети дозволяють авторам підкреслювати унікальні риси та якості персонажів і таким чином додати глибину їхнім образам; сприяють глибшому зануренню в сюжет, доповнюють і збагачують подробицями.

3. Опис подій: епітети використовуються для підсилення емоційного впливу подій, вони додають динамічності та емоційної насиченості подіям і допомагають читачеві краще зрозуміти значущість і вплив тих чи інших подій на сюжет.

За думкою Т. Онопрієнко, функції епітетів поділяються на «інформативну» і «конструктивну» [20, с. 129-130].

Не менш важливим мовно-виразовим засобом виступає й порівняння. П. С. Дудик визначає його як стилістичний прийом, значенням якого є пояснення певного предмета через інший, близький за певною ознакою [10, с. 362]. Вони використовуються у переносному значенні з метою співставлення двох явищ чи предметів, насичення тексту багатозначності та вираження більш глибокого змісту [40]. Цей троп допомагає створювати яскраві образи, покращувати візуалізацію сцен і додавати глибини описам у текстах жанру фентезі. За допомогою порівнянь автори можуть підкреслити незвичайність і магічність свого світу, зробити його більш зрозумілим та емоційно насиченим для читача [4, с. 161]. Використовуючи порівняння вигаданих явищ із добре відомими елементами реального світу, письменники можуть полегшити читачам завдання уявити вигадані місця, істоти та події. З метою адекватного перекладу такого тропу, важливо враховувати можливу різницю образів в англійській та українській мовах і вдаватися до «еквівалентів та аналогів», або перекладацьких трансформацій, зокрема «описового перекладу» [5, с. 99]. Таким чином можливо вдало, зрозуміло для читача відворити троп українською.

1.3 Створення нових слів та імен: авторські неологізми. Штучні мови

Створення нових слів та імен є однією з ключових характеристик, яка дозволяє авторам будувати унікальні та яскраві світи. Неологізми допомагають занурити читача у вигадану реальність, створюють специфічну атмосферу та підкреслюють особливості різних культур і персонажів.

Індивідуально-авторські неологізми або ж okazіоналізми — це нові слова або вислови, створені письменником для позначення понять, які не існують у реальному світі [14, с. 162]. У фентезі неологізми часто використовуються для опису магії, техніки, видів істот, місць та інших елементів вигаданого світу. У «Гаррі Поттері» Дж. К. Роулінг створила цілий ряд неологізмів, як-от «магли» (люди, які не володіють магічними здібностями) чи «квідич» (магічна спортивна гра на мітлах). У «Грі престолів» Мартін створює складну систему імен та назв

для своїх персонажів та місць, таких як Вестерос (континент, де розгортається основна дія), Таргарієни (династія драконів) [46].

Можна виділити два шляхи передачі авторських неологізмів при перекладі: 1) адаптація нового слова до мови перекладу, 2) транскрибація або транслітерація [22, с. 69]. Перекладачеві доводиться вирішувати, залишати оригінальний задум автора та транскрибувати неологізм чи розшифрувати й адаптувати його для цільової аудиторії. У першому випадку перекладач збереже оригінальну форму нового слова і його незвичне звучання, а в другому полегшить сприйняття тексту читачем.

Існує декілька класифікацій неологізмів, які розподіляється за ознаками, способом утворення, стилістичним забарвленням. За видом мовної одиниці розрізняються неолексеми, неофраземи та неосемеми. Перші утворюються шляхом запозичення з інших мов, другі є стійкими сполученнями слів з «ідіоматичною семантикою», а треті є власне вже існуючими словами, які набувають нового значення. За ступенем новизни мовної одиниці виділяють абсолютні та відносні або слабкі неологізми. За способом утворення варто зазначити запозичені (поділяються на зовнішні і внутрішні запозичення), словотвірні (утворені за словотвірними моделями), семантичні (нові значення лексичних одиниць) [9, с. 38].

Тож, авторські неологізми відіграють ключову роль у створенні унікальних світів та атмосфер у творах фентезі, дозволяючи письменникам передати неповторність своїх вигаданих всесвітів. Деякі автори не просто вводять окремі неологізми, а створюючи цілі штучні мови, які стають невід'ємною частиною їхніх творів. Окрім терміну «штучна мова», трапляється ще й поняття «конланг», що в перекладі з англійської «constructed language» означає «сконструйована мова» [24]. Найвідомішим прикладом конлангів є есперанто — міжнародна штучна мова, створена на матеріалі найбільш поширених європейських мов. Використання штучних мов у художній літературі є поширеним явищем. Цей тип конлангу називається артлангом і походить від англійського терміну «artistic language» — «художня мова». Прикладами

служують складна система ельфійських мов Дж. Р. Р. Толкіна, розроблена для Середзем'я, чи то дотракійська, вигадана Дж. Мартіном і насичена «фрикативними» та «шиплячими приголосними» [28]. Дотракійські фрази підкоряються чітким граматичним правилам (додатки стоять після дієслів, прийменники — перед іменниками тощо). У результаті з'явилася повноцінна мова, яка відображає культуру та побут народу. Щоб зробити вигадані світи реалістичнішими, письменники заповнюють їх власними топонімами, історією й міфологією.

Висновок до 1 розділу

У цьому розділі ми розглянули витoki жанру фентезі, сутність поняття жанру і його основні класифікації, надали огляд основних лексико-стилістичні особливості текстів, виділили класифікації та характерні риси, універсальні стилістичні ознаки, загальні сюжетні мотиви, а також розглянули фентезійні елементи, які впливають на сприйняття читачами. Думки науковців поділилися: одні стверджують, що цей жанр сягає корінням у давню міфологію, побудований на давніх архетипах і бере початок від VIII століття до н. е., а інші схильні вважати, що жанр зародився лише у другій половині XX століття, оскільки така література призначена для дорослих сучасних читачів.

На основі вивчення наукової літератури було визначено й описано основні лексико-стилістичні засоби, якими забарвлюють тексти жанру фентезі. Метафори та підвиди, як-от персоніфікація, можуть надавати навколишньому середовищу, природним явищам і магічним предметам емоційних відтінків і таким чином яскраво змальовують атмосферу твору. Завдяки метонімії уможлиблюється передача ідеї чи образів за допомогою заміщення одного поняття іншим, тісно пов'язаного з ним. Гіперболу застосовують задля надмірного перебільшення певного явища з метою створення драматичного ефекту, епічного масштабу історії, а також підкреслення величі, надприродних можливостей персонажів. Мовно-виразові засоби допомагають висловлюватися влучно й експресивно.

Розглянуто визначення й функції епітету, який використовується переважно для створення атмосфери, опису персонажів і подій. Тоді як порівняння покращують візуалізацію сцен і додають глибини описам у текстах жанру фентезі, особливо важливим цей троп є порівняння вигаданих явищ із добре відомими елементами реального світу, письменники можуть полегшити читачам завдання уявити вигадані місця, істоти та події.

Не менш важливим елементом творів жанру фентезі є індивідуально-авторські неологізми; ми розглянули й описали визначення, мету, а також окреслили загальні прийоми перекладу okazionalizmів.

Отже, аналіз теоретичного матеріалу показав, що лексико-стилістичні засоби є надзвичайно важливим елементом для створення унікальної атмосфери вигаданого світу. Саме вони допомагають читачеві глибше зануритися в історію, зрозуміти химерні місця, де відбуваються основні події, а також краще зрозуміти емоції персонажів.

Розглянуті положення надають нам теоретичну базу для подальшого аналізу лексико-стилістичних засобів і прийомів їхнього перекладу в жанрі фентезі.

РОЗДІЛ 2

ЛЕКСИКО-СТИЛІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ФЕНТЕЗІЙНИХ ТВОРІВ

2.1 Відтворення атмосфери та міфічного світу лексико-стилістичними засобами в перекладі

З метою аналізу лексико-стилістичних засобів у перекладі текстів жанру фентезі, було обрано книги «Четверте крило» Ребекки Ярос, «Знищ мене» Тагері Мафі, «Прокляття святих» Кейт Дремис, серію книг про «Гаррі Поттера» Дж. К. Роулінг і їхні переклади українською мовою.

Стилістичні засоби допомагають письменникам створювати багатопланові образи та передавати глибину фентезійних світів, додають описам яскравості, персонажам і місцям дій — деталізованості, підсилюють драматизм і підкреслюють надзвичайність подій або героїчність учинків. Саме тому перекладачам важливо відтворювати їх максимально точно, аби зберегти багатство оригінального тексту, передати його атмосферу та емоційну насиченість, одночасно зберігаючи авторський стиль та унікальність вигаданого світу. Тож основною вимогою до перекладу є «досягнення максимально можливої міри адекватності оригіналу» [2, с. 14].

У перекладі Вікторії Зенгви книги «Знищ мене», написаної Тагері Мафі, зустрічається безліч прикладів метафори і персоніфікації. Авторка пов'язує душевні хвилювання головної героїні з елементами природи, таким чином створюючи глибокий зв'язок між її внутрішнім світом і навколишнім середовищем. Ці тропи підсилюють емоційний зв'язок читача з героїнею, оскільки вони можуть глибше зрозуміти її переживання. В. Зенгви дотримувалася дослівного перекладу і зберігала вкладені авторкою образи. Приклади персоніфікації й метафори:

(1) *I always wonder about raindrops. I wonder about how they're always falling down, tripping over their own feet, breaking their legs and forgetting their parachutes as they tumble right out of the sky toward an uncertain end. It's like*

someone is emptying their pockets over the earth and doesn't seem to care where the contents fall, doesn't seem to care that the raindrops burst when they hit the ground, that they shatter when they fall to the floor, that people curse the days the drops dare to tap on their doors. I am a raindrop [45, с. 13].

(2) *Я завжди думаю про краплі. Я думаю, як вони падають додолю, збиваючи п'яти, ламаючи ноги, чому вони забувають парашути, стрибаючи з неба назустріч непевній долі. Немов хтось витрушує свої кишені над землею і йому, цьому комусь, однаково, де падає їхній вміст, йому однаково, що краплини луснуть, коли вдаряться об землю, що вони розіб'ються, впавши додолю, що люди проклинають ті дні, коли краплини наважуються постукати в їхні двері. Я — краплина дощу* [42, с. 12].

Метафора і персоніфікація в цьому уривку з прикладів 1-2 використовуються для створення глибокого емоційного впливу й передачі складних почуттів героїні. Цим метафоричним порівнянням вона виражає відчуття безпорадності, підвладності долі. Краплини дощу символізують її власні почуття вразливості й невпевненості в житті. До того ж, краплі наділені людськими рисами та діями, вони «забувають парашути», «стрибають з неба», «вдаряються об землю», «розбиваються», «стукають у двері», і завдяки цьому створюється образ, де краплі дощу стають живими істотами з власними бажаннями та страхами. У перекладі використано позитивізацію («doesn't seem to care» — «йому однаково»), опущення («raindrops» — «краплі» і «краплини» (не вказано, що дощові)).

(3) *His lips soften into a smile that cracks apart my spine* [45, с. 25]

(4) *Його вуста розтягуються в усмішці, що ламає мені хребет* [42, с. 25].

У прикладі 3-4 «усмішка, що ламає хребет» метафорично передає глибокий емоційний удар або потрясіння, яке героїня відчуває в цей момент. Троп допомагає читачеві зрозуміти інтенсивність переживань героїні, використовуючи образ фізичної болі для опису емоційного стану. Варто зазначити, що за контекстом в оригіналі губи чоловіка були підібгані, вираз

обличчя стриманий, а потім обличчя посвітлішало, риси пом'якшилися, що не зовсім влучно передає дієслово «розтягуватися», тому радше доцільним синонімічним варіантом могло би виступити «розпливатися в усмішці». Відповідно, було використано контекстуальну заміну, а саме смислову диференціацію.

(5) *Sometimes I think the loneliness inside of me is going to explode through my skin...* [45, с. 15]

(6) *Іноді мені здається, що самотність усередині мене ось-ось почне сочитися через шкіру...* [42, с. 15]

Ці стилістичні прийоми в прикладах 5-6 створюють потужний образ, який передає глибину й інтенсивність відчуття відчуженості героїні. Однак, експресивність при перекладі була дещо втрачена: дієслово «explode», що означає «раптово вибухнути або зруйнуватися зсередини шумно й потужно» [38], перекладачка замінила менш емоційно забарвленим «сочитися». Як і в минулому прикладі, використано смислову диференціацію.

(7) *I'm wearing dead cotton on my limbs and a blush of roses on my face* [45, с. 14].

(8) *Дрантя прикриває мої кістки, троянди пломеніють на обличчі* [42, с. 12].

У прикладах 7-8 зустрічається відразу кілька стилістичних тропів, зокрема зевгма в оригінальному реченні — троп, що ґрунтується на протиставленні схожої синтаксичної структури словосполучень і їхніх відмінних значень [31, с. 32]. На вибір стратегії перекладу зевгми впливає той факт, що в українській мові, на відміну від англійської, зевгма є явним відхиленням від стандартної літературної норми, а тому, як правило, перекладачі цей троп уникають. Саме так і відбулося в поданому прикладі: дослівно «я ношу дрантя на кінцівках і рум'янець на обличчі», але перекладачка вирішила використати прийом метафоризації, тому рум'янець став «трояндами», які «пломеніють на обличчі», таким чином компенсувавши зевгму метафорою. «Limbs» було перекладено конкретизацією, а саме «кістками», що відтворило метонімію.

(9) *I catch the rose petals as they fall from my cheeks, as they float around the frame of my body, as they cover me in something that feels like the absence of courage* [45, с. 15].

(10) *Я ловлю трояндові пелюстки, коли вони опадають з моїх щік, пливуть навколо мене, видаючи моє нікчемне боягузтво* [42 с. 13].

У прикладі 9-10 авторка розвиває метафору з рум'янцем, утілюючи цим тропом ідею, наче червоніє не лише обличчя героїні, але й усе її тіло. Перекладачка дотрималася послівного перекладу в першій частині речення, а в кінці використала антонімічний переклад «absence of courage» — «боягузтво». Було використано опущення («frame of my body» на займенник «мене», зі «they cover me in ... absence» відбулася контекстуальна заміна «видаючи моє боягузтво»). Також було додавання епітета «нікчемне» задля посилення емоційності.

(11) *My eyes break open. 2 shattered windows filling my mouth with glass* [45, с. 16].

(12) *Мої очі різко розплющуються. Ці два розбиті вікна у зовнішній світ наповнюють мій рот битими скалками скла* [42, с. 15].

У прикладі 11-12 використані метафора і гіпербола: очі порівнюються з розбитими вікнами, що відкриваються у зовнішній світ, наче героїня сприймає світ з болем, а фраза «наповнюють мій рот битими скалками скла» перебільшує реальність, створюючи відчуття надзвичайного болю чи дискомфорту. Цікавим є те, як було виконано переклад «break open», яке передає значення «різко відкривати», а точніше «відкриватися шляхом руйнування» [40], тобто «open» указує на наслідок дії, уточнює, що дія руйнування приводить до відкриття чогось. Оскільки перекладачка обрала загальноживане «очі розплющуються», вона компенсувала втрачену конотацію в кінці другого речення: до звичайного «скла» («glass») було додано «биті скалки», а повторення «розбиті» й «биті» лише підкреслюють заданий авторкою негативний настрій. Власне в першому реченні використала опущення, а в другому додавання.

Також цікавими прикладами персоніфікації задля створення похмурої, подекуди жахаючої атмосфери виступають гіперболізовані словосполучення «сором пече», «темрява ховає», «жах розриває», де було застосовано послівний переклад і опущення:

(13) *An inexplicable humiliation is searing my flesh* [45, с. 25].

(14) *Сором несподівано пече мою плоть* [42, с. 24].

(15) *Blackness buries me in its folds* [45, с. 15].

(16) *Темрява ховає мене у своїх складках* [42, с. 15].

(17) *Horror rips my eyelids open* [45, с. 2].

(18) *Жах розриває мої повіки* [42, с. 22]

Не менш яскравими прикладами персоніфікації почуттів, завдяки якій вплив емоцій передається фізичними відчуттями, просочений переклад Богдана Горвата й Олексія Манько книги «Четверте крило», написаної Ребеккою Ярос:

(19) *Grief lodges in my throat* [48, с. 17].

(20) *Горе стискає моє горло* [43, с. 15].

(21) *Envy clenches my chest* [48, с. 24].

(22) *Заздрість стискає мені груди* [43, с. 20].

(23) *Sadness fills the older man's eyes* [48, с. 27].

(24) *Смуток наповнює очі старого* [43, с. 23].

(25) *Confusion fills her brown eyes* [48, с. 31].

(26) *У її карих очах проглядає збентеження* [43, с. 26].

(27) *Rage races through my veins* [48, с. 34].

(28) *Лють біжить по моїх венах* [43, с. 29].

У поданих прикладах 19-28 авторка передає «горе», «заздрість», «смуток», «збентеження», «лють» вісцерально, вказуючи, як саме почуття впливають на фізичний стан. Перекладачі відтворили подані речення буквально, лише в прикладах 25-26 вдалися до граматичної трансформації.

(29) *My stomach sinks to the hardwood floor* [48, с. 17]

(30) *Моя відвага опустилась аж до дерев'яної підлоги* [43, с. 14]

Перекладачі в прикладах 29-30 дійшли до цікавого рішення: ідіома «stomach sinks» означає погане передчуття, страх перед майбутніми подіями, а тому було обрано логічну заміну персоніфікацією «відвага опустилася», тобто з'явився острах.

У перекладі «Четвертого крила» також часто зустрічається синекдоха:

(31) *“Wow. Nice leathers, too.” He smiles back.*

“Thanks. They’re courtesy of my sister” [48, с. 29].

(32) — *Ого. І шкіра класна, — він усміхається у відповідь.*

— *Дякую. Її люб’язно дала мені сестра* [43, с. 24].

(33) *“That too,” I agree. “Pretty sure they issue you an ego with your flight leathers”* [48, с. 30].

(34) — *І це теж, — погоджуюсь я. — Переконана, що льотна шкіра роздує твоє его* [43, с. 25].

Авторка використала синекдоху задля позначення шкіряного обладунку, замінивши ціле частиною, в даних випадках матеріалом — «шкірою», перекладачі відтворили цей троп дослівно.

Повертаючись до перекладу «Знищ мене», також зустрічалася синекдоха. «Пара очей, вуст, вух і брів» позначають обличчя, власне вказуючи частинами на ціле:

(35) *My eyes open to 2 eyes 2 lips 2 ears 2 eyebrows* [45, с. 11].

(36) *Я розплющую очі й бачу перед собою пару очей, пару вуст, пару вух і пару брів* [42, с. 10].

(37) *I sit up on cloth-covered springs I’m forced to sleep on* [45, с. 10].

(38) *Сиджу на цих ледь прикритих тканиною пружинах, де змушена спати* [42, с. 10].

У прикладах 37-38 використано метонімію, де «пружини» («springs») позначають ліжко, оскільки вони є важливою частиною самої конструкції. Додавання при перекладі «ледь» до «прикритих тканиною» підсилює відчуття дискомфорту. В оригіналі «cloth-covered» просто констатує факт, що пружини вкриті тканиною, але не вказує на ступінь, а в перекладі з прийомом додавання

підсилюється тон і настрій оригіналу. Таким чином «пружини», які майже не прикриті тканиною, асоціюються з дискомфортом, що підкреслює важкі умови, у яких змушена спати героїня.

(39) *“We hope you rot to death in this place. For good behavior,” they said to me* [45, с. 10].

(40) *«Ми сподіваємося, ви тут здохнете. За гарну поведінку», — повідомили вони мені* [42, с. 9].

У цьому прикладі авторка використовує іронію та сарказм, створюючи напруження між значенням фрази «for good behavior» («за гарну поведінку») та жорстокістю побажання «rot to death» (буквально «згнити», перекладено як «здохнете»). Український переклад передає ці стилістичні тропи за допомогою збереження саркастичного тону та використання розмовної лексики «здохнете», що має значно емоційніше забарвлення, ніж нейтральне «померти». Перекладачка адаптувала синтаксис, розбивши оригінальне речення на два для створення виразнішого ефекту. Крім того, було змінено структуру першого речення для більшого наближення до природної української мовної норми: для звороту «повідомили вони мені», що підкреслює офіційність і байдужість тону, була застосована інверсія. Інверсія є важливим прийомом, що полягає в порушенні звичного порядку слів у реченні. Це порушення дозволяє виділити певний член речення, надаючи йому емоційного або експресивного забарвлення. Інверсія не лише підсилює експресивність художнього тексту, але й вносить нові смислові відтінки, змінюючи акценти в висловлюванні. Граматична інверсія, зокрема, може змінювати граматичне значення речення, де присудок передує підмету. Це створює можливість для вираження емоційної характеристики висловлювання, підсилюючи його емоційну функцію.

(41) *The sun drops into the ocean and splashes browns and reds and yellows and oranges into the world outside my window. A million leaves from a hundred different branches dip in the wind, fluttering with the false promise of flight. The gust catches their withered wings only to force them downward, forgotten, left to be trampled by the soldiers stationed just below* [45, с. 10].

(42) *Десь за моїм вікном сонце опускається в океан, бризкаючи багряним, червоним, жовтим й оранжевим. Мільйони листочків на сотнях різних гілок колишуться від вітру, вони тремтять в оманливій надії відлетіти на свободу. Порив вітру обірве їхні засохлі крила, лише щоб жбурнути додолю під ноги солдатам, у яких база тут поблизу* [42, с. 9].

Приклад 41-42 демонструє багатство образності через персоніфікації й гіперболу. У першому реченні сонце «опускається» і «бризкає кольорами», що передає драматичність пейзажу. Переклад зберігає оригінальний ритм, використано додавання «десь», персоніфікація перекладена дослівно. Фраза «false promise of flight» перекладена як «оманлива надія відлетіти», що акцентує не тільки на ілюзорності руху, але й на емоційному підтексті. Вираз «the gust catches their withered wings» адаптовано через конкретизацію, власне «порив вітру обірве їхні засохлі крила». У цьому контексті «засохлі крила» є метафорою зів'ялого листа, що підкреслює його крихкість і символізує втрату свободи. Однак, було й опущення прикметника «forgotten».

(43) *He laughs and I fall off my bed and scuttle into the corner. He sizes up the meager pillow on the spare bed they shoved into the empty space this morning, the skimpy mattress and threadbare blanket hardly big enough to support his upper half. He glances at my bed. Glances at his bed* [45, с. 11].

(44) *Він регоче, а я зістрибую з ліжка й забиваюся в куток. Він роздивляється мізерну подушку на вільному ліжку, що цього ранку з'явилася в камері. Матрац і заяложена ковдра сягають хіба половини його тіла. Він кидає оком на моє ліжко. Потім на своє* [42, с. 11].

Сцена в прикладі 43-44 насичена напруженням, яке передається через фрагментарну структуру речень та мінімалізм. У перекладі «fall off my bed and scuttle into the corner» передано фразою «зістрибую з ліжка й забиваюся в куток», де дієслово «забиваюся» успішно передає наляканий і панічний рух героїні, проте відбувається смислова диференціація, адже «fall off» передає падіння, а в перекладі було замінено на стрибок. «Meager pillow» перекладено як «мізерна подушка», що зберігає негативну конотацію убогості, в той час як «skimpy

mattress and threadbare blanket» адаптовано через конкретні епітети «заяложена ковдра» й уточнення, що вона «сягає хіба половини його тіла». Напруга підсилюється у фінальній частині: короткі речення «He glances at my bed. Glances at his bed» перекладено фразеологізмом та опущенням у другому реченні «Він кидає оком на моє ліжко. Потім на своє.», що загалом відтворює оригінальну динаміку та напругу через паралельну структуру.

(45) *Someone picked up the sun and pinned it to the sky again, but every day it hangs a little lower than the day before. It's like a negligent parent who only knows one half of who you are. It never sees how its absence changes people. How different we are in the dark* [45, с. 13].

(46) *Хтось знову підняв сонце і проколов його на небі, але щодня воно опускається трохи нижче, ніж напередодні. Сонце немов не надто уважні батьки, які помічають лише те, що видно. Воно ніколи не бачить, як його відсутність змінює людей. Як у темряві ми стаємо іншими* [42, с. 12].

Цей уривок сповнений метафор і персоніфікації, що створюють філософський підтекст. Метафора «picked up the sun and pinned it to the sky» в перекладі дослівно «підняв сонце і проколов його на небі. «Negligent parent» адаптовано антонімом як «не надто уважні батьки», що зберігає ідею недбалості, хоча український варіант звучить м'якше, ніж оригінал. Переклад демонструє баланс між точністю й адаптацією для українського читача.

(47) *14 cracks in 4 walls a thousand shades of gray* [45, с. 14].

(48) *14 тріщин на 4 стінах тисячі відтінків сірого* [42, с. 13].

Це речення вирізняється своєю візуальною образністю та гіперболізацією, адже «a thousand shades of gray» явно перебільшує реальність, посилюючи атмосферу монотонності й пригніченості. У перекладі фраза відтворена дослівно, що виправдано для збереження впливу оригінальної гіперболи. Структура речення збережена повністю, де «14 cracks in 4 walls» прямо відповідає «14 тріщин на 4 стінах». Загалом, переклад передає похмурий тон оригіналу.

(49) *I'm sitting on the ground where it smells like ice and metal and dirt* [45, с. 15].

(50) *Я сиджу на підлозі, тут смердить кригою, металом і брудом* [42, с. 13].

Це речення викликає відчуття холоду й занедбаності через поєднання сенсорних образів. У перекладі «ground» адаптовано як «підлога», що відповідає контексту, де персонажі знаходилися в закритому приміщенні. Фраза «smells like ice and metal and dirt» перекладена як «смердить кригою, металом і брудом», де «смердить» посилює негативне емоційне забарвлення у порівнянні з більш нейтральним «пахне». Такий вибір підкреслює середовище дискомфорту. Використання трьох об'єктів («крига», «метал», «бруд») в обох версіях зберігає ритм і забезпечує послідовну передачу відчуттів.

(51) *2 tips of 2 fingers graze my cloth-covered shoulder for less than a second and every muscle every tendon in my body is fraught with tension and tied into knots that clench my spine* [45, с. 16].

(52) *Два кінчики двох пальців ледь торкаються мого вкритого одягом плеча менше ніж на секунду, і кожен м'яз, кожна жилка мого тіла дзвенять від напруги, зв'язуються у вузли, що стискають хребта* [42, с. 15].

Оригінал використовує прийом нагнітання емоційної напруги через перелік деталей і метафоричність опису. Перекладачка зберегла цю напруженість через детальну передачу образів: «graze my cloth-covered shoulder» трансформується у «ледь торкаються мого вкритого одягом плеча», де «ледь» додає відчуття ефемерності руху, є акцент на фізичній реакції героїні «every muscle every tendon» перекладено як «кожен м'яз, кожна жилка», що відтворює фізичну деталізацію оригіналу. При перекладі фрази «tied into knots that clench my spine» було застосовано конкретизацію «стискають хребта».

(53) *I focus on the transparent square wedged between me and my freedom. I want to smash this concrete world into oblivion* [45, с. 17].

(54) *Я концентруюся на прозорому квадраті, що вклинився між мною та моєю свободою. Я хочу розбити це конкретне буття, перетворити його на небуття* [42, с. 16].

В оригіналі використано метафору «transparent square wedged between me and my freedom» для позначення вікна як фізичного й символічного бар'єра. Перекладачка зберегла метафору через дослівний переклад, водночас посиливши її через емоційне забарвлення словосполучення «вклинився між мною та моєю свободою». При перекладі було використано додавання задля кращого звучання тексту українською мовою, а саме «перетворити його».

(55) *These words are vomit. This shaky pen is my esophagus. This sheet of paper is my porcelain bowl* [45, с. 17].

(56) *Ці слова — блювота. Ця розхитана ручка — мій страховід. Цей шматок паперу — порцеляновий глечик* [42, с. 16].

Авторка в прикладі 55 використовує яскраві та нестандартні метафори, щоб передати емоційний стан персонажа, його відчуття від процесу письма, пов'язані з тілом і фізіологічними процесами («блювота, стравохід, глечик»), щоб підсилити відчуття фізичного дискомфорту. Це створює образ внутрішнього дискомфорту, напруження, ніби процес творчості пов'язаний з фізичним стражданням. Перекладачка зберегла всі метафори, передавши їх дослівним перекладом, оскільки метафори в оригіналі є досить яскравими і не вимагають додаткової трансформації. Це дозволило зберегти емоційну насиченість оригіналу та створити аналогічний образ у перекладі. Однак, було застосовано стилістичну заміну: «bowl», дослівно «миска», було перекладено як «глечик», імовірно, щоби створити більш образний і емоційно насичений текст, оскільки глечик може символізувати щось глибше, ніж просто посудина для їжі, а також мати мелодійне звучання і краще вписуватися в ритм речення.

(57) *But even though human health has found a modicum of relief under the new regime, more people have died at the end of a loaded gun than from an empty stomach* [45, с. 30].

(58) *Але хоч за нового режиму екологічна ситуація трохи поліпшилася, тепер більше людей помирає від зарядженого пістолета, ніж від порожнього шлунку* [42, с. 27].

Оригінальний текст контрастує поліпшення здоров'я людей «human health has found a modicum of relief» зі зростанням насильства «more people have died at the end of a loaded gun». Український переклад зберігає цей контраст, але замінює «human health» на «екологічну ситуацію», така контекстуальна заміна розширює контекст, підкреслюючи взаємозв'язок між станом довкілля та соціальними проблемами. Перекладач також вдало використовує протиставлення «хоч» і «тепер» і підкреслює зміну ситуації. Варто звернути увагу на троп «more people have died at the end of a loaded gun than from an empty stomach», адже ця антитеза, перекладена дослівно, підкреслює абсурдність ситуації, коли люди більше гинуть від насильства, ніж від голоду. Тож, український переклад зберігає цей троп, використовуючи аналогічну конструкцію, що дозволяє передати той самий емоційний ефект.

(59) *My body is drenched in a cold sweat, my brain swimming in unforgotten waves of pain* [45, с. 24].

(60) *Тіло вкрите холодним потом, мозок плаває на хвилях відлуння болю* [42, с. 22].

В оригіналі прикладу 59 використано персоніфікацію, яка надає частинам тіла людських якостей: «мозок плаває у хвилях болю», що створює потужний образ тривожного фізичного та емоційного стану. Переклад також відтворює персоніфікацію через дослівний переклад. В оригіналі прикметник «unforgotten» виконує функцію характеристики хвиль болю, підкреслюючи їхню незгасну інтенсивність і тривалість. У перекладі прикметник трансформовано в іменник «відлуння», що є прикладом граматичної заміни. Ця трансформація передає зміст слова через образ, але зі зміщенням акценту: «відлуння болю» більше акцентує на повторюваній, резонуючій природі відчуттів, тоді як «unforgotten waves» у більшій мірі натякають на пам'ять і минуле. Така зміна збагачує емоційний

контекст українського тексту, посилюючи враження тривалого та резонуючого впливу болю, проте дещо змінює його семантичний акцент.

(61) *I blink 1,000 times in the blackness* [45, с. 22].

(62) *Я тисячу разів кліпаю в темряві* [42, с. 20].

У цьому реченні гіпербола перебільшує звичайну дію, перетворюючи її на маркер внутрішнього стану героя. Вона підкреслює напруження, тривожність і безпорадність у темряві, а також акцентує на суб'єктивному сприйнятті часу, який здається безкінечним. У перекладі гіперболу передано буквально, що є прикладом прямого перекладу з повним збереженням стилістичного прийому та його функції. Важливо зазначити, що рясне використання гіпербол у цій книзі жанру фентезі слугує важливим стилістичним засобом, який створює емоційно напружений, драматичний тон. Це відображає суб'єктивний світ головної героїні, яка сприймає реальність у перебільшених, майже гротескних формах, що передають інтенсивність її емоційних переживань. Гіпербола в таких текстах часто використовується, щоб увиразнити психологічний стан або гіперболізувати буденні дії, роблячи їх частиною більшого символічного значення.

(63) *I'd like to stare at the curve of his lips for the rest of my life* [45, с. 35].

(64) *Я хотіла б дивитися на вигин його вуст решту свого життя* [42, с. 32].

В оригіналі використано метафору «the curve of his lips», яка акцентує увагу на формі губ героя, не називаючи їх напряду «усмішкою». Такий підхід створює більш інтимний, витончений образ, який передає зачарованість героїні дрібними, але важливими для неї деталями. У перекладі цей троп було збережено радше дослівно, як «вигин його вуст», що відповідає оригінальному образу, хоча вибір слова «вуст» додає перекладу більш поетичного, піднесеного звучання. Це узгоджується з емоційною тональністю тексту. Оригінальне дієслово «stare» має значення «витріщатися», «пильно вдивлятися», що передає інтенсивність, фокусування на об'єкті захоплення, і певний ступінь тривалого, нерухомого споглядання. У перекладі воно передане як «дивитися», що не відтворює повною

мірою цю інтенсивність; додавання «пильно» чи «захоплено» могло би краще передати значення. Відбулася, однак, генералізація дії.

(65) *I wonder if he can hold on to that shape, that special curve of the mouth that changes lives* [45, с. 37].

(66) *Я думаю, чи може він зберегти такий образ, це особливе викривлення свого рота, що змінює все навколо* [42, с. 33].

В оригіналі використано метафору «that special curve of the mouth that changes lives», яка створює образ усмішки чи виразу обличчя. «Curve» тут має не тільки фізичне значення, а й символічне — ця «крива» є маркером змін у житті, моментом, який не просто захоплює, а здатний трансформувати реальність. У перекладі ця метафора була передана дослівно. Та варто зазначити, що «викривлення» часто асоціюється з деформацією або зміною, що може створювати дещо негативне або не зовсім гармонійне враження, тоді як «крива» в оригіналі передає більш природне, природне та гармонійне значення, пов'язане з красою чи емоційним підйомом. Такий вибір іменника впливає на сприйняття позитивного ефекту цієї деталі. Окрім цього, в перекладі фраза «що змінює все навколо» надає більш генералізоване тлумачення, відходячи від акценту на зміні життя особи, що спостерігає за цією усмішкою, а тому перекладачка обрала більш широкий контекст, але втратила частину глибини емоційного ефекту, яку мала оригінальна конструкція. Що стосується використання іменника «shape», яке в перекладі стало «образом», в українському контексті воно передає схоже значення, проте тут воно втратило частину конкретики, яка є в англійському, де акцентується увага на конкретній формі вуст, натомість в українському перекладі більше йдеться про більш загальний вигляд чи уявлення про цю форму.

(67) *There are 15,000 feelings of disbelief hole-punched in my heart. I'm tempted by recklessness, aching aching aching, desperate forever for what I can never have* [45, с. 41].

(68) *П'ятдесят тисяч відтінків недовіри зрешетили моє серце. Божевільна спокуса, болить, болить, болить, відчайдушне прагнення того, чого я ніколи не зможу мати* [42, с. 37].

У цьому прикладі наявні кілька тропів, зокрема персоніфікація, гіпербола, що були передані в перекладі різними лексико-стилістичними трансформаціями. Однак, перше, на що варто звернути увагу, це посилення гіперболи: в оригіналі йдеться про п'ятнадцять тисяч почуттів, що в перекладі стало «п'ятдесятьма» тисячами. Така зміна може бути результатом перекладацької трансформації, що мала на меті збереження емоційної інтенсивності та візуальної виразності, адже відбулося збільшення вже гіперболізованого числа, яке підсилює образ емоційного перенасичення і болю, додавання певної екстремальності й крайності в описі емоційного стану героїні. Це також може бути частиною стилістичної стратегії перекладачки, яка прагнула зробити образ ще виразнішим і більш драматичним, ураховуючи особливості сприйняття цифр, і таким чином посилила емоційний ефект фрази, зберігаючи при цьому загальну ідею гіперболи. Метафора «feelings of disbelief hole-punched in my heart» була передана через «відтінки недовіри зрешетили моє серце». Використання дієслова «зрешетили» в контексті заміни «hole-punched» не лише зберігає образ пошкодження чи розриву, а й надає йому сильнішого, майже фізичного значення, яке підсилює драматичний ефект, а також додає візуального та емоційного змісту, підкреслюючи глибину емоційного болю. «I'm tempted by recklessness» було перекладено як «божевільна спокуса». У цьому випадку відбулася граматична заміна й перебудова речення, що допомогло додати відтінок емоційної сили й наголосило на внутрішньому конфлікті й боротьбі, де спокуса є не просто чимось заманливим, але й тим, що веде до руйнування. Додавання епітету «божевільна» у цьому контексті підсилює відчуття нестримного бажання. Повтор «болить, болить, болить» в перекладі точно відтворює гіперболу оригіналу. Це посилення є важливим елементом передачі гіперболи, оскільки воно робить біль більш інтенсивним. «Desperate forever for what I can never have» перекладено як «відчайдушне прагнення того, чого я ніколи не зможу мати». У перекладі відбулася антонімічна трансформація, де «forever» стало «ніколи», і це якнайкраще передало всю глибину безнадії та боротьби за неможливе.

2.2 Мовно-виразові засоби в перекладі фентезі

Важливо зазначити, що епітети відіграють ключову роль у створенні атмосфери у фентезі, саме через описові характеристики передаються відчуття тривоги чи невизначеності, суму чи радості, страху чи відваги. Ці художні засоби надають тексту емоційну насиченість і допомагають читачам глибше зануритися у вигаданий світ. Крім того, епітети деталізують середовище, формують чітке враження про оточення:

(69) *The pathetically constructed bed frames: built from old water pipes. The small square of a window: too thick to shatter. My hope is exhausted. My eyes are unfocused and aching. My finger is tracing a lazy path across the cold floor* [45, с. 14].

(70) *Убогі каркаси ліжок, зварені зі старих водопровідних труб. Маленький квадрат віконця: скло надто товсте, його не розіб'єш. Мої сподівання вичерпано. Перед очима все пливе, вони болять. Пальці поволі скрадаються холодною підлогою* [42, с. 13].

«Убогі каркаси», «старі труби», «маленьке віконце», «холодна підлога» створюють гнітючу атмосферу, якій бракує комфорту, освітлення та обігріву. При перекладі «built» як «зварені» перекладачка використала прийом конкретизації, для «unfocused eyes» було використано фразеологічний відповідник, «lazy path» замінено прислівником «поволі», а при перекладі «pathetically constructed bed frames» відбулося опущення «убогі каркаси ліжок», прикметник «exhausted» був перекладений граматичною трансформацією пасивним дієприкметником «вичерпано». У наступному прикладі з «Четвертого крила» подається опис будівлі:

(71) *The sprawling, formidable structure towers over the crowd of anxious, waiting candidates and their tearful families, with its stories-tall stone battlements—built to protect the high rise of the keep within—and defensive turrets at each of its corners, one of which houses the bells* [48, с. 24].

(72) *Розлога грізна споруда височіє над натовпом стурбованих кандидатів і їхніх заплаканих родин, зі своїми кам'яними зубчастими мурами,*

зведеними для захисту височенної фортеці, та оборонними баштами на кожному куті, в одній з яких розміщені дзвони [43, с. 20].

В уривку з прикладу 71-72 використано декілька виразних епітетів, які підсилюють атмосферу напруженості та страху. Епітети створюють чітке уявлення про будівлю і людей поруч із нею: «розлога грізна споруда» підкреслює велич будівлі, яка наче домінує над навколишнім середовищем, «стурбовані кандидати» і «заплакані родини» передають емоційний стан людей, зокрема страх і тривогу, «кам'яні зубчасті мури» та «височенна фортеця» підкреслюють неприступність і оборонний характер будівлі, що символізує могутність і незламність системи. Таким чином споруда, яка височіє над розгубленими та наляканими людьми, символізує домінування системи. Цей уривок демонструє контраст між владою та людьми, підкреслюючи жорстокість і бездушність системи, нерівність і відсутність справедливості, наче система була створена для захисту самої себе, а не для підтримки людей. Дзвони в одній з башт можуть символізувати тривожне відчуття невідворотності подій (за контекстом — відбираються кандидати, вони мусять пройти через великий міст «Парапет», але ті, хто не пройдуть — помирають). Прикметник у словосполученні «waiting candidates» було опущено, граматична трансформація дієслова «to protect» на іменник «захисту».

У «Четвертому крилі також часто зустрічаються описи усмішок, де поєднуються яскраві епітети й персоніфікація послівно:

(73) *A devious smile plays across her lips* [48, с. 20].

(74) *На її губах грає хитра усмішка* [43, с. 17].

(75) *A wry smile lifts a corner of her mouth* [48, с. 22].

(76) *Крива посмішка піднімає кутик її рота* [43, с. 19].

(77) *A wicked smile curves his lips* [48, с. 35].

(78) *Зла посмішка перекривлює його губи* [43, с. 30].

У «Знищ мене» задля опису похмурої атмосфери будівлі, у якій перебуває головна героїня, і пояснення її тривожного, переляканого стану, використовуються епітети «надривні зітхання» і «змучені зойки»:

(79) *Nights are punctured by screams and heaving sobs, wails and tortured cries, the sounds of flesh and bone breaking by force or choice I'll never know* [45, с. 18].

(80) *Ночі позначені криками й надривними зітханнями, стогонами й змученими зойками, звуками того, як ламаються кістки й роздирається плоть, а чи робиться це з примусу чи з власної волі — цього я ніколи не дізнаюся* [42, с. 17].

Важливо завважити, що в оригіналі «tortured cries» вказує на крики людей, спричинені фізичними муками або катуванням, що не досить влучно передає «змучений» — виснажений фізично, стомлений, вибитий із сил [36]. Порівняно з оригінальним епітетом з сильним негативним відтінком «tortured», який безпосередньо вказує на страждання, що можуть бути спричинені катуванням або фізичними муками, «змучений крик» є більш розмитим і не обов'язково означає катування, а швидше загальне виснаження або втому. В оригіналі епітет є набагато сильнішим за своєю негативною конотацією, тому переклад зміщує фокус з жорстокого, цілеспрямованого страждання до загального виснаження, що може бути результатом як фізичної праці, так і емоційного стресу. Тому відбулася смислова диференціація.

(81) *His features are so harsh that they look carved, and yet they're astonishingly perfect, like an artist worked a lifetime sculpting him, and at least a year of that was spent on his mouth* [48, с. 33].

(82) *Риси його обличчя такі суворі, що здаються різьбленими, і все-таки вони дивовижно досконалі, наче художник працював над ними все життя й принаймні рік із цього часу витратив на вуста* [43, с. 28].

У прикладах 81-82 з книги «Четверте крило» використано кілька тропів для опису зовнішності персонажа, зокрема епітети та порівняння. «Суворі риси» створюють враження неприступності, а «дивовижно досконалі» контрастує з попереднім епітетом, додаючи нюанс краси до опису, і підкреслює, що, незважаючи на суворість, обличчя все ж має неабияку естетичну привабливість, а от «здаються різьбленими» натякає на те, що риси виглядають чіткими і

різкими. Порівняння «начебто художник працював над ними все життя» не лише підкреслює суворість та досконалість обличчя, але й створює образ, подібний до аристократичного портрета, де кожна риса передає велич і благородство.

2.3 Прийоми перекладу магічних елементів і авторських неологізмів

Під час перекладу магічних елементів і okazіоналізмів перекладачі стикаються з перешкодами, які обумовлені необхідністю не лише передати зміст оригінального тексту, а й зберегти його атмосферу, культурні відтінки та авторський стиль [3, с. 60]. Необхідно приділяти особливу увагу до деталей і розуміти культурний контекст, з якого походять вигадані письменником елементи. Магія у фентезійних творах часто має свої власні закони і терміни, що потребують відповідного підходу при перекладі: назви заклинань, нових рас чи країн мають не лише зрозуміло звучати для цільової аудиторії, але й зберегти свою оригінальну магічну суть і символіку. Перекладачі повинні знайти спосіб зберегти оригінальність цих неологізмів, водночас зробити їх зрозумілими для читачів перекладеного тексту.

Дж. К. Роулінг вигадала унікальний художній світ у серії книг про «Гаррі Поттера», який відзначається детальністю та організованістю в просторі та часі. Як і в багатьох фентезійних творах, у романах цієї авторки присутній світ зі своїми унікальними фантастичними реаліями, включаючи географічні, культурні, історичні та побутові аспекти, а також персонажами, які можуть бути як людьми, так і істотами або навіть неживими об'єктами. Ці фантастичні елементи співіснують з реальним світом та його складовими. Для їх позначення авторка використовує різні прийоми, зокрема okazіоналізми.

Згідно з працею Е. Никитченка, існують наступні способи утворення авторських неологізмів: морфологічний (відбувається шляхом афіксації й словоскладання), неморфологічний (лексико-семантичним шляхом, тобто переосмислення вже існуючих лексем і створення нових слів на їхній основі, а також синтаксичним способом, цебто зрощення двох і більше слів одного словосполучення) [17, с. 118].

Було відібрано найвідоміші авторські неологізми для таких назв:

Прізвища: *Snape* — Снейп, *Dumbledore* — Дамблдор, *Slughorn* — Слизоріг (калькування), *Cedric Diggory* — Седрик Діггори, *Bellatrix Lestrange* — Белатриса Лестранж, *Andromeda Tonks* — Андромеда Тонкс, *Evan Rosier* — Еван Розьє, *Alastor Moody* — Аластор Муді, *Walburga Black* — Вальбурга Блек, *Regulus Arcturus Black* — Регулус Арктур Блек, *George Weasley* — Джордж Візлі, *Tom Marvolo Riddle* — Том Ярволд Редл (анаграма «Я Лорд Волдеморт» була відтворена шляхом адаптації), *Hermione Jean Granger* — Герміона Джін Грейнджер, *Neville Longbottom* — Невіл Лонгботом або ж Довгопоп, *Colin Creevey* — Колін Криві, *Draco Malfoy* — Драко Малфой, *Lee Jordan* — Лі Джордан, *Lavender Brown* — Лаванда Браун, *Alicia Spinnet* — Алісія Спінет, *Luna Lovegood* — Луна Лавгуд, *Dolores Jane Umbridge* — Долорес Джейн Амбридж, *Remus John Lupin* — Ремус Джон Люпин, *Sybill Patricia Trelawney* — Сивіла Патриція Трелоні, *Rubeus Hagrid* — Рубеус Гегрід, *Zacharias Smith* — Захаріас Сміт, *Salazar Slytherin* — Салазар Слізерин, *Mundungus Fletcher* — Мандангус Флетчер, *Percy Ignatius Weasley* — Персі Ігнатіус Візлі, *Cadmus Peverell* — Кадмус Певерел, *Bathilda Bagshot* — Батільда Бегшот, *Gellert Grindelwald* — Геллерт Гріндельвальд, *Viktor Krum* — Віктор Крум, *Fleur Isabelle Weasley* — Флер Ізабелль Візлі.

Прізвиська: «*Mad-Eye*» — «Дикозор», «*You-Know-Who*» — «Відомо-Хто», *Moony* — Муні (від англ. «moon»).

Назви магічних істот: *Kreacher* — крічер (звучить аналогічно до англ. «creature», тобто «істота, тварина»), *Winky* — Вінкі, *Hokey* — Хокі, *inferius* — інферії (це змінена форма латинського слова «*inferus*», що означає «під; нижче», але з очевидною конотацією «нижчого», ніж жива людина, адже «*inferi*» означає «мертві; підземний світ»; власне Роулінг змінила ці латинські слова, щоб утворити назву істот), *dementors* — дементори.

Назви магічних тварин: *erumpent* — різкопроривець (походить від латинського «*erumpens*» (основа «*erumpent-*»), дієприкметника теперішнього

часу «ērumpere», який перекладається буквально «прориватися вперед»), grindylow — грінділи, crumple-horned snorkack — зім'яторогий хропач.

Назви магічних предметів: Philosopher's Stone — філософський камінь, Horcruxes — горокракси (походить від англ. «horror» — «жах» та «загадка» — хрест), sneakoscope — стервоскоп, howler — ревун, portkey — летиключ, time-turner — часоворот, put-outer — світлогасник, Sword of Gryffindor — Меч Грифіндора, The Sorting Hat — Сортувальний Капелюх, The Mirror of Erised — Дзеркало Яцрес, Pensieve — Сито спогадів, Invisibility Cloak — Плащ-невидимка.

Географічні назви: Hogwards — Гогвортс, Hogsmead — Гогсмід, Azkaban — Азкабан, Hog's Head Inn — Кабаняча голова, The Three Broomsticks — Три мітли, Room of Requirement — Кімната на вимогу, Forbidden Forest — Заборонений ліс, Gringotts Wizarding Bank — Чарівний банк «Грінготс», Leaky Cauldron — «Дірявий казан», Diagon Alley — Алея Діагон, Flourish and Blotts — Флоріш і Блотс, Numerngard — Нумернгард.

Назви гуртожитків: Griffindor — Грифіндор, Slytherin — Слизерин, Ravensclaw — Рейвенклов, Hufflepuff — Гафелпаф.

Назви дисциплін: Summoning Charm — Замовляння, Defence against the Dark Art — Захист від темних мистецтв, Transfiguration — Трансфігурація, Divination — Віщування, Care of Magical Creatures — Догляд за магічними істотами, Herbology — Гербалогія.

Назви транспорту: Hogwarts Express — Гогвортський експрес, Knight Bus — Лицарський автобус.

Назва організацій і спілок: Death Eaters — Смертежери (при перекладі втілено негативну, яскраву конотацію від дієслова «жертит»), Dumbledore's Army — Дамлдорова Армія, Order of the Phoenix — Орден Фенікса, Slug Club — Слизоклуб.

Назви газет і журналів: The Quibbler — Базікало, Daily Prophet — Щоденний віщун, Witch Weekly — Відьомський тижневик.

Назви магічних рослин: Mandrake — Мандрагора, Devil's snare — Пастка диявола, Mimbulus mimbletonia — Мімбулус мімбелтонія.

Назви ігор і змагань: Triwizard Tournament — Тричаклунський турнір (змагання відбувається між трьома представниками шкіл), quidditch — квідич.

Назви заклинань і проклять: Reducto — Редукто, Cruciatus — Круціатус (від лат. «cruciare», у перекладі «мучити, терзати»), Avada Kedavra — Авада Кедавра, Diffindo — Діффіндо, Reparo — Репаро, Expelliarmus — Експелліармус, Engorgio — Енгорджіо [35].

Однією з головних проблем при перекладі авторських неологізмів постає розшифрування задуму, закладеного у вигаданих авторкою словах, адже вони часто базувалися на латинській мові або ж були складеними іменниками. При перекладі було застосовано транскрибування та транслітерацію, калькування і дослівний переклад задля збереження оригінальності й задуму письменниці, проте для того, щоб перекладені слова резонували з тією ж глибиною та культурними конотаціями, необхідно дотримуватися тонкого балансу, що вимагає глибокого розуміння вихідного матеріалу тому також застосовувалося адаптивне транскодування.

Іншими прикладами можуть виступати неологізми Кейт Дреміс у її дебютній книзі «Прокляття святих», перекладеної мною для видавництва КСД. Авторка створила всесвіт, де існували дев'ять божеств, які наділяли певний прошарок людей надсилами; було створено три «ордени»: «фізичної сили», «сили стихій» та «розуму, чуття і емоцій», які називалися «Візіями» (англ. «Visya»). Відповідно всесвіт героїв — вигаданий, присутня велика кількість авторських неологізмів і фразеологізмів. Однією з головних проблем при перекладі поставало розшифрування задуму, закладеного у вигаданих автором словах, адже вони базувалися на латинській, італійській і давньогрецькій мовах.

Наприклад, в оригінальному тексті «Incend», з латинської «incendere» — підпалювати, було перекладено за допомогою транскрибації:

(83) *The white winter roses were just visible in the light from the torches that continued to burn in their sconces, no doubt in thanks to the Incends, whose flame could battle the Ventaleh* [44, с. 17].

(84) Білі зимові троянди ледь виднілися у світлі смолоскипів, що продовжували горіти у високих канделябрах, без сумніву, завдяки Інцендам, чиє полум'я могло протистояти вітру Вентале [41, с. 28].

(85) *The Phanmata, her father would say in the Old Language – the language of the gods. The lingering ghosts of your nightmares can do you no harm, mi couera* [44, с. 21].

(86) *Фанмата, — як сказав би її батько стародавньою мовою — мовою богів. — Привиди твоїх нічних кошмарів не можуть завдати тобі шкоди, мі куера* [41, с. 32].

(87) *‘While we may not be as traditional as the north, we don’t condone heresy. If Kakos is trying to revive the Decachiré, then they are a threat not just to humans and Visya, but the gods. He would never support that* [44, с. 311].

(88) *Хоч ми, можливо, і не дотримуємося традицій, як північ, але не потураємо ересі. Якщо Кейкос прагне відновити Декашир, то він загрожує не лише людям і Візіям, а й богам. Він нізащо їх не підтримає* [41, с. 337].

При перекладі подібних авторських неологізмів я застосовувала транскрибування та транслітерацію, щоб зберегти оригінальність та задум письменниці (приклади 83-88), у тому числі при перекладі вигаданої мови, де «фанмата» — це «привиди», а «мі куера» — пестливе звернення, згідно за книгою має переклад «мое серденько».

(89) *If Natali was to be believed, they had another day in the forest before they reached the Blood-Red Mountains, and then another half day to cross through the mountain pass and enter the desert* [44, с. 25].

(90) *Якщо вірити Наталі, їм доведеться провести ще один день у лісі, щоб дістатися до Криваво-червоних гір, витратити ще пів дня на перехід через гірський перевал, і лише потім вони доскачуть до пустелі* [41, с. 378].

У прикладах 89-90 було застосовано калькування задля збереження оригінального змісту, образності й символічного значення «криваво-червоних» гір як кольору, що може бути пов’язане з певним драматизмом чи напруженістю, що дуже важливо для фентезійного жанру, де географічні назви часто набувають

не лише лексичного, а й метафоричного змісту. Таким чином, це дозволило зберегти лексичний зв'язок з оригіналом і зробило назву географічного об'єкта зрозумілою для українського читача, одночасно не втрачаючи атмосферності.

(91) *I don't mind the cold. And when the wind comes, it means warm fires, and chaucholda, and the Dawning. I used to sit by the fire in the library at the Quarter and carve for hours when the Ventaleh began to howl* [44, с. 278].

(92) *Мені не страшний холод. А коли дує вітер, він приносить із собою теплі вогнища, і шокольду, і свято Сходження. Бувало, як починав завивати Вентале, я годинами просиджувала біля вогнища в бібліотеці у Кварталі й різьбила по дереву* [41, с. 302].

У прикладах 91-92 було використано адаптивне транскодування. Для того, щоб перекладені слова резонували з тією ж глибиною та культурними конотаціями, необхідно дотримуватися тонкого балансу, що вимагає глибокого розуміння вихідного матеріалу.

2.4 Особливості перекладу авторських і автентичних фразеологізмів

Переклад авторських та автентичних фразеологізмів є однією з найскладніших і, водночас, найцікавіших проблем у перекладознавстві. Ці мовні одиниці є носіями не лише лексичного, але й культурно-стилістичного змісту, що робить їх переклад особливо складним завданням. Особливість фразеологізмів, створених автором або вкорінених у мові, часто полягає в їхніх глибоких культурно-історичних асоціаціях, які становлять складність для точного відтворення в іншій мові. Крім того, фразеологізми часто мають кілька значень, що робить вибір найбільш відповідного перекладу в конкретному контексті складним завданням [18, с. 203]. Саме так перекладач стикається з подвійним завданням: точно передати значення виразу та зберегти його емоційні та стилістичні нюанси, що може вимагати значних адаптацій. Переклад таких виразів вимагає глибокого розуміння контексту, оскільки в мові перекладу часто немає точних еквівалентів. Це зумовлює необхідність використання різноманітних методів перекладу, зокрема калькування, адаптації або описового

перекладу, щоби забезпечити точне відтворення змісту та стилю оригіналу [16, с. 47-48]. Крім того, культурні особливості та традиції, відображені у фразеології, можуть не мати прямих еквівалентів у мові перекладу, що вимагає від перекладача гнучкості та креативності. Важливо також зберегти авторський стиль, який може бути тісно пов'язаний з використанням певних фразеологізмів.

Переклад авторських фразеологізмів у фентезі-літературі є особливою проблемою, що поєднує в собі загальні труднощі перекладу фразеологізмів з унікальними викликами, притаманними жанру. Як уже було зазначено, фентезі як літературний напрямок характеризується створенням вигаданих світів, культур, мовних конструкцій і звичаїв, що дає авторам можливість використовувати оригінальні фразеологізми для побудови унікального лексичного простору. В результаті, перекладач стикається з необхідністю передати не тільки значення авторського фразеологізму, але й його індивідуальний стиль, а також атмосферу та специфічність вигаданого світу. Авторські фразеологічні словосполучення мають специфічну стилістичну мету, сприяють «певному перетворенню усталеної фразеологічної системи», також спонукають «оновлення її виражально-зображальних засобів» [12, с. 125].

Для прикладу авторських фразеологізмів було використано мій переклад книги «Прокляття святих» авторки Кейт Дреміс.

(93) *Нерфа's flame!* [44, с. 304].

(94) *Пломінь Гефи!* [41, с. 330].

(95) *Guide me, blessed Saudra* [44, с. 78].

(96) *Направляй мене, блаженна Саудро* [41, с. 89].

(97) *Grant, Mora, unto us grace* [44, с. 306].

(98) *Даруй нам, Моро, благодать* [41, с. 331].

(99) *Praise Mora!* [44, с. 86].

(100) *Хвала Мори!* [41, с. 97].

Однією з основних складнощів перекладу авторських фразеологізмів у фентезі є відсутність прямих еквівалентів у мові перекладу. Автори фентезі часто створюють нові терміни, що взаємодіють із культурними і соціальними реаліями

вигаданого світу, а отже, не мають аналогів у реальному житті. У прикладах 93-100 згадані боги-покровителі Візій, тому було використано калькування.

Специфіка авторських фразеологізмів у фентезі, що часто мають подвійне або багатозначне значення, може бути пов'язана зі спробами автора поєднати вигадану лексику з елементами реальної мови або з іронією, що додається до образів, створених для унікального фентезійного світу. У такому випадку перекладач має вирішити, чи відтворювати багатозначність фразеологізму, чи адаптувати його до реалій мови перекладу, зберігаючи загальний сенс та емоційний відтінок оригіналу:

(101) *The pages were yellowing, the paper worn so thin, it was a blessing from the gods that it didn't tear as she flipped through the pages* [44, с. 343].

(102) *Сторінки пожовкли, а тонкий папір тримався на одних молитвах божих, ледь не розсипаючись у руках* [41, с. 372].

У поданому прикладі мною було адаптовано фразеологізм «на божій молитві», що має значення «ледве не», ураховуючи контекст книги, де існувало дев'ять богів. Перекладацька стратегія була спрямована на збереження семантики та емоційного забарвлення оригінального тексту, при цьому враховуючи мовні та культурні особливості українського читача. В оригіналі фраза «it was a blessing from the gods» використовується в метафоричному значенні, щоб підкреслити дивовижний стан старого паперу, який, попри свій крихкий вигляд, не розривається. Переклад цього вислову через український фразеологізм з адаптацією під всесвіт книги дозволив ефективно передати зміст і стиль оригіналу, вдало поєднав точність змісту й зберіг стилістичну і культурну відповідності оригіналу.

Також варто зазначити, що важливим аспектом перекладу авторських фразеологізмів у фентезі є культурна специфіка. У створених авторами світах фентезі часто з'являються нові релігії, соціальні структури або навіть міфи, які мають відображення в мові. Перекладач, що працює з такими текстами, повинен враховувати не тільки мовні, але й культурні відмінності між двома світами, щоб не втратити ідентичності вигаданого світу в процесі перекладу. Водночас

перекладач може бути вимушений вводити адаптації чи пояснення, щоб зробити текст зрозумілішим для читача.

Прикладами перекладу автентичних фразеологізмів можуть виступати наступні:

(103) *The Persi could persuade her way through the city without blinking an eye* [44, с. 74].

(104) *Персі могла перетнути ціле місто, не зустрічаючи жодного опору, оком не змигнувши* [41, с. 85].

(105) *Her heart ached at the devastation there, at how lost and desolate he looked as he took her in* [44, с. 93].

(106) *Серце Аї кривавилося від його розпачливого, загубленого й зневіреного погляду* [41, с. 105].

(107) *The careful control he'd crafted was slipping through his fingers* [44, с. 93].

(108) *Ретельний контроль, який він так плекав, тепер вислизав крізь пальці* [41, с. 106].

(109) *There it is, that wave of disgust I've grown to love* [44, с. 140].

(110) *Ось і він, цей сплеск відрази, до якого я прикипів серцем* [41, с. 155].

(111) *'I don't remember him always being such a monster,' Will finally said. 'Greedy, yes. And selfish. But I think something hardened in him after my mother . . .'* *He trailed off, his mouth tightening* [44, с. 277].

(112) — *Він не завжди був таким чудовиськом, — нарешті промовив Вілл. — Хіба що пожадливим. І егоїстичним. Та, гадаю, на його серце каменем лягла матрина... — він затнувся, підібгавши губи.* [41, с. 301].

У прикладах 103-112 було виділено ряд фразеологізмів, зокрема «without blinking an eye» — «й оком не змигнувши», перекладене калькування, «her heart ached» — «серце Аї кривавилося», де фразеологічний зворот був доданий при перекладі з метою посилення емоційності, «slipping through his fingers» — кальковане «вислизав крізь пальці», «I've grown to love» — «прикипів серцем», «something hardened in him» — адаптація з використанням фразеологізму «лягти

каменем на серце», що має значення негативно вплинути на когось, тяжко приголомшити чи пригнітити [36].

Тож, у поданих прикладах, калькування допомогло зберегти і досконало відтворити вкладену авторкою емоційність для опису стану персонажів і їхніх почуттів. Збереження емоційного забарвлення оригіналу текстів фентезі дозволяє передати не лише лексичний зміст, а й атмосферу твору.

Таким чином, переклад авторських фразеологізмів у фентезі вимагає комплексного підходу, який включає не лише лексичні та граматичні знання, а й культурну чутливість, здатність до творчого переосмислення та глибоке розуміння специфіки вигаданого світу. Успішний переклад таких виразів дозволяє зберегти унікальність твору і передати його атмосферу, водночас адаптуючи її до культурних і мовних реалій мови перекладу.

Висновок до 2 розділу

У ході аналізу було досліджено способи перекладу лексико-стилістичних засобів і їхній вплив на сприйняття тексту читачем, таким чином було виявлено такі способи перекладу лексико-стилістичних засобів, а саме метафори, персоніфікації, синекдохи, метонімії, гіперболи, епітетів і порівнянь: дослівний переклад, антонімічний переклад, опущення і додавання, метафоризація, калькування, контекстуальна заміна, конкретизація, компенсація і граматичні трансформації. Набуло подальшого розвитку розуміння впливу перекладацьких трансформацій на сприйняття тексту читачем.

Згідно з аналізом, особливостями перекладу художніх творів жанру фентезі є переклад вигаданих назв і магічних елементів. Перекладач дотримувався ідеї збереження закладених в оказіоналізми культурних нюансів у всесвіті «Гаррі Поттера», тому здебільшого калькував або транслітерував їх, зокрема, під час перекладу магічних заклинань і назв чарівних істот перекладач прагнув зберегти їхню звучність і відтворити магічну атмосферу твору. Деякі індивідуально-авторські неологізми в оригінальному тексті походили від латини або були складеними іменниками і були творчо відтворені в мові перекладу.

Перекладач зберіг оригінальну етимологію та сенс, але адаптував вигадані поняття до фонетичних і граматичних норм цільової мови. Складені іменники зберегли структуру та смислове навантаження при перекладі, що сприяло створенню багатосарових та автентичних назв у тексті.

Аналіз також показав, що такі способи, як дослівний переклад, калькування, метафоризація та транслітерація, є ефективними для передачі специфічних елементів оригіналу, таких як магичні терміни, вигадані назви і фразеологізми. Специфіка перекладу вигаданих світів фентезі також вимагає від перекладача творчого підходу, аби зберігати автентичність і значення оригіналу, адаптуючи його до мови та культури цільового читача. У разі перекладу авторських неологізмів і фразеологізмів, зокрема, калькування та адаптація зберігають глибину образності та культурні конотації оригіналу, що особливо важливо для фентезі, де мова сама по собі є елементом побудови унікальної атмосфери. Перекладач має ретельно балансувати між точністю та креативністю, аби донести не лише лексичне, але й емоційне й стилістичне навантаження тексту.

РОЗДІЛ 3

МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИКЛАДАННЯ ЛЕКСИКО-СТИЛІСТИЧНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ ПЕРЕКЛАДУ ФЕНТЕЗИ

3.1 Роль жанрових особливостей фентезі у формуванні перекладацьких компетенцій

Як було зазначено та проаналізовано, переклад художніх текстів жанру фентезі є особливим викликом для перекладача, оскільки цей жанр характеризується високим рівнем творчості, насиченістю образними засобами мови та наявністю унікальних лексичних елементів. Для роботи з фентезійними текстами перекладач має володіти широким спектром компетенцій, що охоплюють не лише лінгвістичні знання, але й культурологічну, стилістичну та креативну підготовку.

Фентезійні тексти відзначаються складними композиційними структурами, багатшаровими символами, унікальними іменами та термінами, які перекладачеві потрібно адаптувати до мови перекладу без втрати авторського задуму. Особливості жанру включають, по-перше, створення уявного світу, адже фентезі базується на вигаданих реаліях, які часто включають власну історію, міфологію, систему магії та незвичайні раси або істоти. Перекладач має забезпечити когерентність та достовірність цього світу в перекладі, що вимагає вміння оперувати неологізмами, зберігати термінологічну точність та адаптувати власні назви й топоніми. По-друге, жанр виділяється символікою й алегоричністю. Образи фентезі часто мають глибоку символічну природу, а тому перекладач повинен розуміти контекст і передавати його відповідними засобами, враховуючи асоціації, які можуть бути різними у вихідній та цільовій культурах. По-третє, включаються й авторські неологізми й унікальна лексика. Автори фентезі нерідко створюють нові слова, терміни, які описують концепти вигаданого світу, отже перед перекладачем постає проблема забезпечити їхню зрозумілість у перекладі, одночасно зберігаючи оригінальну стилістику.

Переклад фентезі сприяє розвитку таких ключових перекладацьких компетенцій: лінгвістична, культурна, креативна, дослідницька й комунікативне компетенції. Тому важливе вміння точно передати зміст вихідного тексту за допомогою граматично і стилістично коректних засобів мови перекладу, розуміння культурного контексту оригіналу та адаптація його елементів до цільової аудиторії (наприклад, перекладач має враховувати різницю в міфологічних уявленнях або асоціаціях між вихідною та цільовою культурами), вміння створювати нові лексеми чи стилістичні конструкції, щоб передати вигадані реалії фентезійного світу, здатність аналізувати тексти, виявляти інтертекстуальні зв'язки, глибше вивчати культурний і літературний контекст, уміння забезпечити адекватне сприйняття тексту перекладу цільовою аудиторією.

У той самий час, ураховуючи специфіку жанру, основними проблемами при перекладі фентезі постають відтворення вигаданих власних назв та топонімів, збереження стилістичної гармонії між різними стилями, які можуть бути присутні в тексті, переклад авторських фразеологізмів, які є характерними для вигаданого світу, та адаптація їхньої образності у мові перекладу, а також передача гумору, іронії чи алегорії, які можуть бути закладені в текст.

Для вирішення зазначених проблем при перекладі текстів фентезі та формування відповідних навичок у перекладачів необхідно забезпечити комплексний підхід до їхнього навчання, який би поєднував теоретичну підготовку, практичні справи та творчий розвиток.

Перекладачі мають вивчати основи жанрової специфіки фентезі, типологію власних назв, термінів і фразеологізмів, а також принципи їхнього перекладу. Лекційні курси мають охоплювати теми про стилістичну варіативність, міжкультурну адаптацію та мовну креативність у перекладі. Робота з прикладами перекладів відомих фентезійних творів дозволила б студентам побачити, як різні перекладачі вирішували складні завдання, пов'язані із вигаданою термінологією, стилістикою чи алегоричністю тексту. Наприклад, проаналізувавши переклади творів Дж. Р. Р. Толкіна чи Дж. К. Роулінг, студенти

дослідили б різноманітні підходи до адаптації імен і топонімів. Також можуть демонструватися фрагменти текстів з вигаданими назвами, неологізмами або авторськими фразеологізмами для перекладу, а завдання супроводжуватися дискусіями щодо використаних трансформацій: калькування, адаптації, описового перекладу або компенсації. Навчання має включати творчі завдання, які допомогли б перекладачам розвивати здатність створювати відповідники для вигаданих реалій. Наприклад, вигадання власних назв або побудова системи термінів для уявного світу дозволила б тренувати навички, необхідні для перекладу фентезійних текстів. Вивчення культурних особливостей як вихідної, так і цільової аудиторії є невіддільною частиною підготовки перекладачів. Це забезпечило би правильну адаптацію культурно специфічних елементів тексту, таких як гумор чи алегорії. Окрім перекладу, студенти повинні навчитися редагувати власні та чужі переклади, перевіряючи відповідність термінології, стилю та емоційної тональності тексту.

3.2 Практичні аспекти роботи з текстами фентезі у навчальному процесі

3.2.1 Застосування творчих завдань для аналізу та перекладу авторських неологізмів

Переклад авторських неологізмів у фентезійних текстах є одним із ключових викликів, з яким стикаються студенти-перекладачі. Унікальні слова, створені авторами для позначення вигаданих реалій, несуть у собі не лише смислове навантаження, а й стилістичні та культурні особливості, які необхідно зберегти у перекладі. Найголовніший виклик, з яким зіштовхуються при перекладі таких слів — це «з'ясування значення нового слова» [7, с. 342]. Для формування навичок роботи з такими лексичними одиницями в навчальному процесі активно застосовуються творчі завдання.

Методи роботи з авторськими неологізмами включатимуть аналіз функції неологізму в тексті: студентам пропонується визначити роль неологізму у вихідному тексті (чи є він описовим, емоційним, чи створює новий концепт у

вигаданому світі). Наприклад, у творах Толкіна неологізми часто пов'язані з міфологічними елементами або географією, тоді як у Роулінг вони відображають магічну природу об'єкта. Наступним кроком виступає порівняння підходів до перекладу: студенти аналізують різні варіанти перекладу того самого неологізму у вже відомих творах, оцінюючи використані трансформації. Наприклад, слово «Muggle» у перекладах «Гаррі Поттера» адаптоване як «магл», що зберігає звучання оригіналу. Інші варіанти могли б передати його значення описово, поступившись ефекту лаконічності. Для розвитку креативності студенти отримують завдання перекладати неологізми з невідомих текстів фентезі. Наприклад: «Shadowmire» — авторський неологізм з комп'ютерної гри, який поєднує значення «тінь» і «болото», може бути перекладений, наприклад, як «Тінеболоття» або «Темна трясовина», «Химерна твань». Завдання допоможе зрозуміти, як зберегти стилістичний ефект і звучання оригіналу.

Студентам може бути подане завдання вигадати власні неологізми для опису об'єктів чи персонажів у уявному світі, яке буде включати дослідження процесів творення неологізмів і практичне застосування цих знань.

Завдання 1. Опис і хід:

1. Аналіз механізмів творення неологізмів.

Студенти досліджують лінгвістичні принципи формування авторських неологізмів у жанрі фентезі. Для цього вони вивчають використання коренів, префіксів та суфіксів із різних мов, зокрема латини, старогрецької, германських чи скандинавських мов, для створення нових слів. Наприклад, латинські корені, такі як «lux» («світло»), можуть використовуватися для назв магічних артефактів, що асоціюються із сяйвом чи освітленням; аналізують приклади з популярних фентезійних текстів для розуміння принципів творення назв персонажів, топонімів чи артефактів.

2. Практика створення власних неологізмів.

Студенти отримують завдання створити кілька неологізмів для вигаданого світу. Вони визначають функцію цих слів (наприклад, назви артефактів, монстрів, заклять), використовують міжмовні корені для створення

переконливих термінів: наприклад, для назви магічного артефакта, що пов'язаний із льодом, можуть комбінувати корінь «cryos» (грец. «холод») із англійським суфіксом «-stone», утворюючи «Cryostone». Створені слова перевіряються на фонетичну гармонійність та відповідність стилістиці тексту.

3. Дослідження контекстуальної адаптації.

Студенти аналізують, як створені ними неологізми вписуються в текст. Отже, вони вписують неологізми в опис вигаданого світу (як-от, «The Cryostone lay buried deep within the Frozen Caverns»), а потім перекладають створені уривки українською, зберігаючи стилістичні особливості й образність.

4. Рефлексія над процесом перекладу.

Після створення й перекладу власних неологізмів студенти готують короткий есе-аналіз. У ньому вони пояснюють джерела, з яких черпали натхнення для створення термінів (наприклад, мовні корені, культурні асоціації), а потім оцінюють, наскільки їхні терміни вдало відображають функції об'єктів у тексті та як вони звучать у перекладі.

Завдання дозволить студентам не лише розвивати навички творчого перекладу, але й поглиблювати розуміння принципів формування неологізмів у художніх текстах. Вони отримають практичний досвід аналізу контексту, оперуватимуть міжмовними ресурсами для створення переконливих термінів і вдосконалять здатність адаптувати ці терміни до української мови.

Подібні творчі завдання сприятимуть розвитку лексичної та стилістичної гнучкості; здатності до міжкультурної адаптації термінів; формуванню почуття гармонії між змістом і формою перекладу; підвищенню впевненості студентів у роботі з вигаданими реаліями. Таким чином, використання творчих завдань у навчанні дозволяє студентам-перекладачам не лише оволодіти техніками перекладу авторських неологізмів, а й розвинути креативне мислення, необхідне для роботи з текстами фентезі.

3.2.2 Відтворення міфологічних концептів і магічної атмосфери в межах практичних занять

Відтворення міфологічних концептів і магічної атмосфери в межах практичних занять має на меті формування у студентів навичок перекладу текстів із жанру фентезі з акцентом на збереженні міфологічних концептів, стилістичної єдності та атмосфери магічного світу. Особливий акцент робиться на передачі культурної специфіки міфів і легенд, використаних автором, та адаптації магічної атмосфери для цільової аудиторії.

Задля аналізу текстів із міфологічною основою, студенти отримують уривки з текстів, що містять міфологічні концепти, наприклад, згадки про створення світу, міфічних істот чи магічні ритуали, потім проводять аналіз джерела концептів (грецька, скандинавська, кельтська чи слов'янська міфологія) та визначають, які культурні відсилання впливають на створення атмосфери, а в заключення обговорюють, як такі концепти можуть бути сприйняті цільовою аудиторією в перекладі, враховуючи особливості українського читача.

Завдання 2. Опис і хід:

1. Студенти отримують уривок з тексту англійською мовою, що містить міфологічні концепти та елементи магічної атмосфери, наприклад: «*The Oracle of the Star-Seer sat in her crystal chamber, bathed in a sea of shimmering starlight. Her words were not spoken, but sung with such joy and passion that they echoed through the hall like the voice of an ancient hymn.*».

2. Аналіз тексту англійською.

Студенти визначають ключові елементи міфологічного концепту (Oracle, Star-Seer, crystal chamber, shimmering starlight), проводять коротке дослідження, аби дізнатися, що таке оракул у світових міфологіях, які образи пов'язані зі зорями та світлом у культурному контексті.

3. Пошук стилістичних рішень.

Студенти обговорюють можливі способи перекладу: «Star-Seer» — «зоряна провидиця» або «та, що бачить зорі»; «crystal chamber» — «кришталева

зала» чи «камера з кришталю». Затим вони розглядають, як зберегти поетичність тексту, використовуючи епітети та метафори, характерні для української.

4. Творче завдання.

Студенти створюють свій короткий уривок тексту, описуючи міфологічний об'єкт або подію. Наприклад, опис магічного ритуалу чи легенди. Далі вони перекладають його в парах англійською, враховуючи, як передати українську стилістику в англійській мові. Таким чином, студенти навчаються зберігати поетичність та образність міфологічних концептів, покращать розуміння зв'язку культурних відсилань із стилістикою, здобудуть навички створення текстів із магічною атмосферою, використовуючи творчий підхід до перекладу.

Завдання 3. Опис і хід:

1. Аналіз джерела.

Студентам пропонується уривок з англійського тексту, який містить міфологічні концепти, наприклад: «The River of Souls winds its way through the land of the Forgotten, carrying the whispers of those who can no longer speak».

2. Дослідження культурного контексту.

Студенти досліджують, чи має аналогічний концепт місце в українській міфології (наприклад, аналог «Ріки Душ» може викликати асоціації з Дніпром як сакральним символом чи образом потойбічної ріки), потім визначають, чи потрібно локалізувати концепт, зберігати дослівний переклад, чи адаптувати, створюючи новий образ.

3. Робота з текстом.

Студенти перекладають уривок, обираючи між дослівним збереженням концепту та його локалізацією. Наприклад, варіантами для «River of Souls» можуть виступати дослівне «Ріка Душ», локалізований образ: «Затон Вдачі».

4. Творчий етап.

Студенти отримують завдання перекласти власний міфологічний концепт із української на англійську або навпаки, пояснюючи перекладацькі рішення. Наприклад, адаптація українського образу «Калиновий міст» (міст, що з'єднує

живих і мертвих у фольклорі): дослівний варіант «The Bridge of the Red Viburnum», адаптований для культурного контексту «The Soul's Passage». Після дослідження цього українського образу, студенти, ймовірно, дізналися би, що існує інше пояснення назви «Калинового мосту», начебто воно пішло від дієслова «калити» — розжарювати, і «мосту» — твердої, вимощеної ділянки. Далі, у рамках навчального процесу, студенти можуть взяти за завдання проаналізувати, як це поняття «Калиновий міст» може бути адаптоване до іншої мовної культури, зокрема в контексті фентезі. Вони могли б розглянути, які символічні асоціації викликає це зображення в українському контексті та як можна передати подібний образ у мові перекладу, враховуючи відмінності в міфологічних і культурних традиціях. Наприклад, студентам може бути запропоновано дослідити, як в інших літературних творах подібні символи (міст, дерево, шляхи) функціонують і що вони означають у фентезійному контексті, а також як ці елементи можна адаптувати, щоб зберегти і оригінальний зміст, і місцеві культурні конотації. Таке дослідження дозволить студентам не лише поглибити розуміння культурних концептів, а й удосконалити навички перекладацької адаптації в межах жанру фентезі, де міфологічні та культурні мотиви часто переплітаються з вигаданими світами.

Отже, завдяки такому завданню студенти навчаться розумінню принципів локалізації культурно маркованих концептів, вироблять навички гнучкого підходу до перекладу міфологічних понять, покращать здатність обґрунтовувати вибір перекладацьких стратегій.

3.3 Переваги використання фентезійних текстів у навчанні перекладу

3.3.1 Розвиток креативного мислення через роботу з фентезійною лексикою

Використання фентезійних текстів у навчальному процесі забезпечує комплексний розвиток перекладацьких компетенцій завдяки багатому лексико-стилістичному наповненню, насиченому тропами. Особливістю жанру є широке

використання стилістично виразної мови, яка сприяє формуванню креативного підходу до перекладу, вмінню адаптувати культурно марковані концепти та передавати вигадану реальність у межах іншої мовної системи.

Фентезійні тексти вирізняються використанням оригінальних тропів: метафор, порівнянь, персоніфікації, символів. Завдяки цьому вони стають ідеальним інструментом для розвитку креативного мислення. Тому особливо важливо, щоб «атмосфера сюжету» і стиль письма автора «збереглися в повній мірі» при перекладі [27, с. 136]. Робота з такими текстами дозволяє студентам аналізувати лексико-стилістичні засоби, які автор використовує для створення атмосфери, наприклад, метафори, які викликають асоціації та образи; створювати власні переклади, які передають стиль і атмосферу оригіналу. У таких текстах лексико-стилістичні фігури покращують сприйняття сюжету, «виражають і організовують виклад», а також виконують головну функцію — «зображальну естетику» [1, с. 26].

Перевагами використання текстів для професійної підготовки перекладачів саме цього жанру виступатимуть:

1. Розвиток міжкультурної компетентності.

Фентезійні тексти часто містять елементи міфології, фольклору та культурних кодів різних народів. Перекладаючи такі тексти, студенти стикаються з культурними відмінностями та шукають відповідники для культурно специфічних понять, а це сприяє розвитку міжкультурної компетентності та розумінню того, як культурні особливості впливають на мову.

2. Формування глибокого розуміння мови.

Фентезійні твори часто містять неологізми, архаїзми, діалектизми та інші мовні засоби, які вимагають від перекладача глибокого знання мови. Робота з такими текстами допомагає студентам розширити свій лексичний запас, поглибити знання граматики та стилістики.

3. Підготовка до роботи з різними жанрами.

Фентезійні тексти можуть охоплювати різноманітні жанри: від пригодницької літератури до філософських трактатів. Робота з такими текстами

готує перекладачів до роботи з різними стилями та жанрами, розвиваючи їх універсальність.

4. Стимулювання інтересу до перекладу.

Фентезійні тексти, як правило, є цікавими та захопливими, тому робота з такими текстами дозволяє студентам отримувати задоволення від процесу перекладу і сприяє формуванню стійкого інтересу до професії.

Використання фентезійних текстів у навчанні перекладу має низку переваг. Вони сприяють комплексному розвитку перекладацьких компетенцій, формуванню креативного мислення, міжкультурної компетентності та глибокого розуміння мови. Крім того, такі тексти стимулюють інтерес до перекладу і готують студентів до роботи з різними жанрами.

Задля поглиблення розуміння студентами символічного змісту культурних образів у фентезі, а також розвитку навичок локалізації й адаптації тропів, щоб зберегти їх емоційну та культурну значущість під час перекладу, можуть бути застосовані наступні завдання.

Завдання 4. Опис і хід:

1. Аналіз символів у оригінальному тексті.

Студентам пропонується вибрати уривок з фентезійного тексту, в якому активно використовуються культурні символи, зокрема змії, дерева, вода або інші природні елементи, що мають глибоке культурне та міфологічне значення. Наприклад, змія може символізувати мудрість або небезпеку, а дерево — життя або силу природи. Студенти повинні проаналізувати, як ці символи виконують роль у творі: яку ідею чи емоційний підтекст вони передають, яку роль вони відіграють у сюжеті та як пов'язані з міфологічними концептами.

2. Дослідження культурних конотацій символів.

Студенти повинні дослідити, як ці символи трактуються в різних культурах. Наприклад, змія у західній культурі часто асоціюється з гріхом або спокусою (як у біблійній традиції), тоді як у багатьох східних культурах змія може бути символом відродження, мудрості чи сили. Аналогічно, дерева у слов'янській міфології можуть бути пов'язані з духовними святилищами або

оберегами, а в кельтській — з глибокими зв'язками між світом людей і світом духів.

3. Локалізація символів.

Після того як студенти вивчать символи і їхні значення в оригіналі, вони повинні створити локалізовані адаптації, що матимуть схоже значення й емоційний вплив на читача в мові перекладу. Завдання полягає в тому, щоб знайти в культурі цільової мови аналогічні символи або створити метафори та образи, які будуть культурно та емоційно резонувати з читачем. Наприклад, замість змії в контексті зберігання давніх таємниць можна вибрати образ іншої тварини чи елемента природи, що символізує обман або мудрість в іншій культурі.

4. Практика створення тропів.

Студенти повинні спробувати самостійно створити нові образи і тропи, що відповідали б емоційному контексту оригінального тексту, враховуючи культурні асоціації. Студенти повинні виділити такі елементи з місцевих міфів, легенд або народної творчості, щоб передати подібний зміст, але через культурно адекватні засоби.

5. Аналіз результатів.

Після створення адаптованих тропів студенти презентують свої варіанти адаптації. Вони повинні обґрунтувати вибір символів, пояснити, як ці символи змінюють або зберігають емоційне навантаження та культурну складову оригіналу. Крім того, студенти можуть порівняти кілька варіантів, щоб вибрати найкращі адаптації для конкретного тексту.

Це завдання допоможе студентам розвивати критичне мислення та креативність при перекладі, а також зберігати глибину та багатозначність оригінальних текстів, адаптуючи їх до культурного контексту іншої мови.

Задля практики створення схожих тропів у мові перекладу, які б викликали відповідні емоційні та культурні асоціації, можливе наступне завдання.

Завдання 5. Опис і хід:

1. Аналіз тропів у оригінальному тексті.

Студенти отримують уривок з фентезійного тексту, де активно використовуються різні тропи — метафори, порівняння, алегорії, гіперболи, метонімії тощо. Вони повинні уважно проаналізувати кожен троп, дослідити їхню роль у контексті тексту та визначити, які емоційні чи культурні асоціації він викликає в читача. Наприклад, якщо в оригіналі використано порівняння: «Його голос був, наче буря», студенти мають розглянути, як такий образ виражає гнів або силу персонажа, а також те, як буря як образ сприймається в культурі оригіналу.

2. Дослідження культурних конотацій тропів.

Затим студенти мають дослідити культурні конотації використаних у тексті тропів. Наприклад, порівняння або метафори можуть мати різне значення в залежності від культури. Для цього вони можуть звертатися до словників, етимології слів, а також до наукових статей або досліджень, що аналізують символіку природних явищ, кольорів, тварин чи інших об'єктів у різних культурах. Наприклад, буря в одній культурі може символізувати руйнування, а в іншій — очищення і відродження. Студенти повинні з'ясувати, які емоційні чи концептуальні асоціації цей троп викликає у оригінальному контексті, і як ці асоціації можуть бути передані у мові перекладу.

3. Створення аналогічних тропів.

Завдання полягає в тому, щоб студенти самостійно створили аналогічні тропи, які можуть бути використані в мові перекладу. Для цього вони повинні, з одного боку, зберігати емоційну та концептуальну точність оригіналу, а з іншого — адаптувати тропи під культурні та мовні реалії цільової мови. Це може бути зроблено через використання аналогічних образів чи символів, характерних для культури перекладу. Наприклад, якщо в оригіналі використано метафору про бурю, в українському перекладі можна вибрати інший образ, наприклад, «його голос був, як грім», якщо грім в культурі та міфології українців має подібні асоціації з силою або гнівом.

4. Адаптація образності.

Студенти мають застосувати принципи адаптації образності, щоб створити тропи, що матимуть подібний емоційний вплив у перекладі; тобто не лише змінити образ, але й обрати доцільне слово чи вираз, які передадуть не тільки зовнішній вигляд об'єкта, але й його внутрішній зміст.

5. Порівняння варіантів перекладу.

Після створення своїх варіантів тропів студенти повинні порівняти декілька можливих варіантів, оцінити, який із них найкраще передає емоційне навантаження оригіналу, а також найкраще адаптує культурні реалії для цільової аудиторії. Важливо, щоб кожен варіант був обґрунтований: студенти мають показати, чому той чи інший троп вибраний і як він відображає внутрішній зміст оригіналу.

У результаті, студенти розвинуть креативні навички перекладу тропів, що передають емоційні й концептуальні значення оригіналу, навчаться краще адаптувати культурні й емоційні образи під специфіку мови перекладу, поглиблять розуміння важливості тропів для підтримки стилістичної єдності тексту та передачі авторського задуму, а також загалом удосконалять перекладацькі навички, особливо в роботі з фентезі, де образність та тропи відіграють ключову роль у створенні атмосфери і передачі емоцій.

3.3.2 Формування навичок адаптації культурних реалій і символів у перекладацькій практиці

Адаптація культурних реалій і символів є ключовим аспектом перекладацької практики, особливо при перекладі літературних творів жанру фентезі. Цей процес передбачає перетворення елементів, характерних для певної культури, на елементи, зрозумілі й прийнятні для людей з іншого культурного середовища. У контексті літератури фентезі культурні реалії та символи часто є ключовими елементами, які формують атмосферу оповіді, надають їй особливого характеру та впливають на світогляд персонажів.

При перекладі фентезійних текстів важливо враховувати, що зображені реалії та символи можуть сприйматися як незрозумілі або викликати різні асоціації в різних культурних контекстах. Тому перекладач зобов'язаний адаптувати ці елементи таким чином, щоб вони зберегли свою функцію в контексті оригінального тексту, але при цьому відповідали культурним і мовним нормам мови перекладу. Це завдання вимагає не лише лексичних знань, але й глибокого розуміння контексту, культурних кодів та вміння творчо використовувати лексичні одиниці, адже реалії в даному контексті не мають точних відповідників в інших мовах, бо містять «культуроспецифічні та символічні смислові відтінки», що потребують особливого підходу для збереження їхнього значення і символіки [19, с. 2].

Одним із методів адаптації культурних реалій у перекладі є використання прийомів локалізації. Локалізація передбачає не лише переклад слів чи виразів, а й адаптацію загального значення, щоб воно було зрозумілим та ідіоматичним для носіїв мови перекладу. Для цього перекладач може замінити певні реалії на елементи, які більше відповідають культурним нормам і практикам цільової групи. Наприклад, у деяких випадках у текстах фентезі можуть використовуватися образи, що відповідають традиціям альтернативної культури, а не міфічні істоти або традиції, характерні для однієї культури, задля збереження емоційного та стилістичного впливу вихідного тексту.

Іншим підходом є використання описових або пояснювальних прийомів, коли неможливо або недоцільно буквально передавати реалію. У таких випадках перекладач може використовувати додаткові пояснення. Це може бути особливо корисно при перекладі фентезі, де символи та реалії можуть суттєво відрізнятися від реального світу, задуманого автором художнього твору. Такі реалії можна пояснити, використовуючи лаконічну фразу або конструкцію, що пояснить їхній культурний і символічний контекст. Збереження емоційного та символічного значення при адаптації реалій ставить перед перекладачем значні лексичні труднощі, а також завдання творчої інтерпретації. У контексті літератури фентезі важливо, щоб перекладач був готовий створювати нових персонажів або

адаптувати вже існуючих, щоб передати глибину та багатогранність оригінального тексту без шкоди для його змісту. Цей процес вимагає високого ступеня творчості від перекладача, який може використовувати унікальні тропи та метафори, щоб зберегти відповідні емоційні конотації в мові перекладу.

Адаптація культурних реалій і символів при перекладі фентезійних текстів — складний і багатогранний процес, що вимагає не тільки високого рівня мовної майстерності, а й культурної обізнаності та здатності до творчого переосмислення. Створення ефективної адаптації вимагає досвіду та глибокого розуміння як вихідної, так і цільової культури. Тому цей процес є невід’ємною частиною перекладацької практики.

Висновок до 3 розділу

У третьому розділі було розглянуто методологічні підходи до викладання лексико-стилістичних особливостей перекладу фентезі, увага акцентувалася, по-перше, на важливості розвитку ключових перекладацьких компетенцій у студентів, а також вивченні ролі жанрових особливостей фентезі, що включає унікальні лексичні елементи та стилістичні конструкції, які вимагають від перекладача високого рівня творчості та глибокого розуміння контексту. По-друге, на володінні не лише мовними навичками, але й культурологічною та креативною підготовкою, що є основою для точного відтворення вигаданих реалій та магічних концептів. По-третє, підкреслювалася необхідність дослідження практичних аспектів роботи з фентезійними текстами через застосування творчих завдань, які сприяють розвитку навичок адаптації авторських неологізмів та символічних образів. Використання фентезі як навчального інструменту допоможе студентам опанувати складні стилістичні прийоми, такі як метафори, символи та алегорії, що є характерними для жанру. Цей процес сприяє формуванню гнучких перекладацьких навичок, збереженні атмосфери оригіналу та адаптації культурно специфічних елементів до цільової аудиторії. Знання культурних відмінностей і здатність знаходити адекватні відповідники для символів і образів з інших культур є ключовим аспектом для

перекладачів фентезі, адже це дозволяє забезпечити правильне сприйняття тексту цільовою аудиторією, зберігаючи емоційний та культурний контекст оригіналу.

Таким чином, було розроблено п'ять комплексних завдань до викладання перекладу з використанням фентезійних текстів для практичних занять. Вони були спрямовані на розвиток ключових перекладацьких компетенцій, що включають глибоке розуміння лексико-стилістичних особливостей текстів, здатності адаптувати культурно специфічні елементи та створювати креативні переклади, які зберігають унікальність та атмосферу оригіналу.

ВИСНОВКИ

У кваліфікаційній роботі розглянуто лексико-стилістичні засоби фентезійних творів, досліджено особливості вживання стилістичних прийомів та підбору лексичних конструкцій і прийоми їхнього перекладу. Матеріалом дослідження слугували книги в жанрі фентезі, п'ятдесят шість прикладів з перекладами, що були обрані методом суцільної вибірки, і власне сто тропів. Дослідження полягало в комплексному вивченні стилістичних прийомів. Ми охарактеризували історію розвитку, розквіт особливості та поняття фентезі, книги якого жанру продовжують активно видаватися українськими видавництвами і поширюватися на полицях магазинів. Особлива увага була приділена тропам, їхньому впливу на сприйняття тексту читачем і способам перекладу. Ми визначили наступне:

1. До найбільш використовуваних стилістичних прийомів, які впливають на сприйняття реципієнтів, належать такі тропи, як персоніфікація (45 прикладів ужитку), метафора (18 прикладів), синекдоха (3 приклади), гіпербола (6 прикладів), метонімія (1 приклад), антитеза (1 приклад) і зевгма, яка була опущена й замінена метафорою при перекладі, а також мовно-виразові засоби, серед яких варто виділити епітет (24 приклади) і порівняння (2 приклади). Усі ці стилістичні засоби відіграють важливу роль у формуванні враження читачів від тексту, впливаючи на емоції. Адекватний переклад стилістичних засобів є необхідним задля передачі авторського задуму й стилістичної унікальності оригіналу.

2. Ми встановили, що в книгах жанру фентезі персоніфікація перекладається здебільшого дослівно (41%), з прийомами опущення (17,9%), компенсації (10,3%), контекстуальною заміною (10,3%), антонімічного перекладу (10,3%) та додавання (7,7%).

3. Інші тропи відтворюються шляхом калькування (29,4%), дослівного перекладу (26,5%), антонімічного перекладу (14,7%), описового перекладу (11,8%), смислової диференціації (5,9%), а також конкретизації (5,9%).

Ми відібрали та систематизували індивідуально-авторські неологізми з серії книг «Гаррі Поттер», серед яких найбільше антропонімів (36%), топонімів (16%), хремотонімів (12%), зоонімів (8%), ергонімів (4%), а також гемероніми (3%), фітоніми (3%), порейоніми (2%) та інші (16%). При відтворенні okazіоналізмів мовою перекладу були використані такі прийоми: калькування (29%), транслітерація (28%), транскрипція (16%), змішане транскодування (10%), описовий переклад (8%), адаптивне транскодування (5%) і адаптація (4%). При перекладі загалом був збережений унікальний, закладений письменницею в okazіоналізми сенс, який таким чином створив оригінальний всесвіт, сповнений магічних елементів.

4. У лексико-стилістичних засобах авторами закладено сенс, асоціації, крізь які природним явищам, магічним предметам і атмосфері твору надаються емоційні відтінки, передаються ідеї й образи, створюються драматичні сцени, епічного масштабу історії, а також підкреслення величі, надприродних можливостей персонажів. Мовно-виразові засоби допомагають висловлюватися влучно й експресивно. Тропи покращують візуалізацію сцен і додають глибини описам. Саме тому адекватний переклад необхідний задля успішної реалізації твору на українському книжковому ринку. При недоцільному перекладі образи й асоціації будуть втрачені, як і власне вся оригінальність і магічність твору.

5. У процесі дослідження підготували низку вправ, які допоможуть не лише детально вивчити лексико-стилістичні прийоми, а й виробити комплексний підхід до перекладу фентезійних творів, що є важливим для майбутніх досліджень у цій галузі. Важливою частиною методології стало вивчення контексту, в якому використовуються лексичні конструкції та стилістичні прийоми. Це включало дослідження того, як контекст визначає правильний вибір лексичних одиниць при перекладі, що є важливим для адекватності передачі змісту. Було зроблено висновки щодо того, як кожна з стратегій впливає на збереження оригінального стилю і на сприйняття тексту читачем.

Я, Дорошенко Катерина Олексіївна, своїм підписом засвідчую, що моя кваліфікаційна робота «Лексико-стилістичні особливості перекладу творів у

жанрі фентезі» виконана з додержанням усіх вимог до наукової етики та поваги до інтелектуальних надбань, самостійно та індивідуально. Під час написання роботи я додержувалася принципів академічної доброчесності та несу відповідальність за порушення загальноприйнятих правил цитування.

A handwritten signature in black ink, consisting of stylized, cursive letters that appear to be 'K.P.' followed by a small flourish.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Барановська Л. М., Альбота С. М. Використання стилістичних засобів для опису персонажів: перекладацький аспект (на основі роману голлі блек «жорстокий принц»). *Нова філологія*. 2022. № 85. С. 22–28. URL: <http://novafilolohiia.zp.ua/index.php/new-philology/article/view/698> (дата звернення: 22.10.2024).
2. Боднарчук А. Стилістичні засоби при передачі емоцій персонажів та їхній переклад. *Науковий вісник Чернівецького університету : Германська філологія*. 2021. № 833. С. 12–18. URL: <https://journals.chnu.edu.ua/gp/article/view/209> (дата звернення: 02.05.2024).
3. Вороніна К. Відтворення власних назв творів жанру фентезі українською (на матеріалі роману-казки Дж. Р. Р. Толкіна «The Hobbit, or there and back again»). *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Сер.: Філологія. 2019, № 39 (том 3). С. 59–62. (дата звернення: 11.09.2024).
4. Головня А. В. Особливості передачі культурного компонента порівняння при перекладі прозових творів Редьярда Кіплінга. *Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка*. 2011. № 9 (220). Ч. II. С. 156–163. URL: https://er.nau.edu.ua/bitstream/NAU/10772/1/%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%8F_%D0%93%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B2%D0%BD%D1%8F_%D0%9B%D1%83%D0%B3%D0%B0%D0%BD%D1%81%D1%8C%D0%BA.pdf (дата звернення: 27.09.2024).
5. Гусєва А. Г. Проблема перекладу англійських порівнянь українською мовою. *Магістеріум. Держава та регіони. Серія : Гуманітарні науки*. 2015. № 2 (41). С. 96–101. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=drgn_2015_2_21 (дата звернення: 13.10.2024).
6. Гуцуляк Т. Є. Художня метафора як джерело формування синонімічних засобів української мови. *Наукові записки Ніжинського*

державного університету ім. Миколи Гоголя. Серія : Філологічні науки. 2013. С. 51–57. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzfn_2013_1_11 (дата звернення: 25.04.2024).

7. Данкевич Т. Переклад авторських неологізмів в англійській мові. Мова і культура. 2014. Вип. 17, т. 3. С. 341–346. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mik_2014_17_3_55 (дата звернення: 14.10.2024).

8. Демчик М. Своєрідність жанру фентезі у романах Марини та Сергія Дяченків «Ритуал» і Анджея Сапковського «Відьмак». *Науковий вісник Ужгородського університету*. 2016. № 2 (36). С. 102–106. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_met a&C21COM=S&2_S21P03=FILE=&2_S21STR=Nvuufilol_2016_2_19 (дата звернення: 28.04.2024).

9. Дзюбіна О. І. Типологічні принципи класифікації неологізмів у сучасній англійській мові. *Науковий вісник міжнародного гуманітарного університету. Серія : Філологія*. 2018. Т. 2, № 33. С. 38–40. URL: <http://dspace.tnpu.edu.ua/handle/123456789/12251> (дата звернення: 02.05.2024).

10. Дудик П. С. Стилїстика української мови : навч. посіб. Київ : Акад., 2005. 268 с. URL: <http://www.tpal.com.ua/spase/osnnapr/metrob/doc/distnav/stilistika.pdf> (дата звернення: 28.04.2024).

11. Кадуріна В., Назаренко О. В. Жанрово-стилістичні особливості сучасного англомовного дискурсу фентезі. *Перекладацькі інновації : матеріали V Всеукраїнської студ. наук.-практ. конф.*, м. Суми, 12–13 берез. 2015. С. 95–96. URL: <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/39185> (дата звернення: 29.08.2024).

12. Коваль О. В. Трансформація фразеологізмів як засіб вираження художнього тексту (на матеріалі творів ХХ століття). *Наукові записки*

Бердянського державного педагогічного університету. Сер. : Філологічні науки. 2014. Вип. 4. С. 123–132. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nzbdpufn_2014_4_18 (дата звернення: 27.09.2024).

13. Колосніченко О. В., Бризгунова М. С., Михайлюк О. Ю., Косточка А. О. Жанр фентезі: архетипи, оживші в сучасних об'єктах дизайну. *Art and design.* 2023. Т. 2, № 22. С. 132–140. URL: <https://er.knutd.edu.ua/handle/123456789/24129> (дата звернення: 19.04.2024).

14. Куца В. А. Особливості okazіоналізмів у сучасній англійській мові: Перекладацький аспект (на матеріалі роману Д. Мітчелла «Black Swan Green»). *Молодий вчений.* 2022. Т. 1, № 101. С. 162–165. URL: <https://molodyivchenyi.ua/index.php/journal/article/view/3157> (дата звернення: 06.05.2024).

15. Мірошніченко І. Г. Тропи як засоби лаконічності та виразності в стислих текстах українських мас-медіа. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія : Лінгвістика.* 2018. Т. 1, № 34. С. 61–65. URL: <https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/708647.pdf> (дата звернення: 01.05.2024).

16. Нагорна М. Основні шляхи перекладу фразеологізмів українською мовою. *Наука. Освіта. Молодь.* 2016. № 2. С. 47–48. URL: https://library.udpu.edu.ua/library_files/stud_konferenzia/2016_2/16.pdf (дата звернення: 26.10.2024).

17. Никитченко Е. Способи okazіонального словотворення в англійськомовному постмодерністському художньому тексті. *Науковий вісник Чернівецького університету : Германська філологія.* 2014. № 708-709. С. 116–119. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILE=&2_S21STR=Nvchnugf_2014_708-709_28 (дата звернення: 05.05.2024).

18. Новікова Т. В. Переклад фразеологізмів крізь призму теоретичних досліджень. *Наукові записки Національного університету Острозька академія. Серія : Філологічна*. 2015. Вип. 52. С. 203–207. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=Nznuoaf_2015_52_71 (дата звернення: 29.09.2024).
19. Олефір Г., Дейнеко І., Дейнеко І. Прагматична адаптація асоціативних реалій в перекладі. Проблеми семантики слова, речення та тексту. 2017. С. 1–5. URL: <http://rep.knlu.edu.ua/xmlui/handle/787878787/2044> (дата звернення: 02.11.2024).
20. Онопрієнко Т. М. Епітет як первісний троп і системоутворюючий центр тропіки. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*. 2001. № 8. С. 127–130. URL: <http://eprints.zu.edu.ua/1055/> (дата звернення: 05.05.2024).
21. Павлик В. Метафора у романі-фентезі Дж. Мартіна «Гра престолів»: перекладознавчий аспект. *Виклики та перспективи іншомовної освіти у XXI столітті* : III Всеукр. студ. наук. Інтернет-конф. 2021. URL: <http://eprints.zu.edu.ua/32442/> (дата звернення: 21.04.2024).
22. Пазинюк О. Основні підходи до трактування поняття «неологізм». *Збірник наукових праць студентів та магістрантів Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка*. 2021. № 15. С. 68–69. URL: <https://meridian.kpnu.edu.ua/wp-content/uploads/2022/05/Zb-stud-K-PNU-2021-v15.pdf#page=1> (дата звернення: 02.05.2024).
23. Пляка І. О. Англомовна фентезі: жанрові різновиди. *Сучасні філологічні дослідження та навчання іноземної мови в контексті міжкультурної комунікації* : матеріали XI Всеукр. наук.-практ. конф., м. Житомир, 23 листоп. 2018 р. С. 327–328. URL: <http://eprints.zu.edu.ua/30903/1/матеріали%20студ%20конф%2023%20листопада%202018.pdf#page=328> (дата звернення: 28.04.2024).

24. Подоляк І. Вигадані мови: Хто їх створює і для чого?. *Блог LiveXP*. URL: https://livexp.com/ua/blog/artlanhy-vyhadani-movy-u-filmakh-i-literaturi/?utm_source=blog-ua&utm_medium=article&utm_campaign=/ua/blog/artlanhy-vyhadani-movy-u-filmakh-i-literaturi/ (дата звернення: 20.05.2024).
25. Чабаненко В. А. Стилїстика експресивних засобів української мови : монографія. Запоріжжя : ЗДУ, 2002. 351 с. URL: <https://ru.scribd.com/document/582584855/Чабаненко-В-А-Стилїстика-експресивних-засобів-української-мови-2002> (дата звернення: 21.04.2024).
26. Шкіль К. Гіпербола як засіб репрезентації індивідуально-авторського стилю. *Проблеми гуманітарних наук Серія Філологія*. 2022. № 48. С. 190–206. URL: <http://filol.dspu.in.ua/index.php/filol/article/view/161> (дата звернення: 04.05.2024).
27. Шпак І. В. Особливості перекладу творів фентезі (на прикладі романів Дж. К. Роулінг про Гаррі Поттера). *Англїстика та американїстика*. 2014. Вип. 11. С. 136-139. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/antame_2014_11_33 (дата звернення: 28.10.2024).
28. Anderson H. The writers who invented languages. *BBC Home*. URL: <https://www.bbc.com/culture/article/20150706-the-writers-who-invented-languages> (date of access: 02.05.2024).
29. Indick W. *Ancient symbology in fantasy literature: A psychological study*. Jefferson, NC : McFarland, 2012. 203 p.
30. Máchal J. H. *Slavic Mythology*. DigiCat, 2022. 136 p. URL: https://books.google.com.ua/books?id=SuGcEAAAQBAJ&dq=slavic+mythology&lr=&hl=uk&source=gbs_navlinks_s (date of access: 02.05.2024).
31. Nurmatovich J. Z., Abdurashidovna K. N. The stylistic functions and types of zeugma. *ACADEMICIA: An International Multidisciplinary Research Journal*. 2021. Vol. 3, no. 11. P. 30–35.

URL: <https://www.indianjournals.com/ijor.aspx?target=ijor:aca&volume=11&issue=3&article=005> (date of access: 01.05.2024).

32. Pagan A. Hallmarks of fantasy: a brief history of the genre. *The New York Public Library*. URL: <https://www.nypl.org/blog/2020/05/18/hallmarks-fantasy-brief-history-fantasy> (date of access: 19.04.2024).

33. Song S. Metaphor and Metonymy – A Tentative Research into Modern Cognitive Linguistics. *Theory and Practice in Language Studies*. 2011. Vol. 1, no. 1. P. 68–73.

URL: <https://www.academypublication.com/issues/past/tpls/vol01/01/10.pdf> (date of access: 26.04.2024).

34. Stableford B. *A to Z of Fantasy Literature*. 46th ed. Lanham, Torontp : Scarecrow Press, 2009. 568 p.

URL: https://books.google.com.ua/books?id=7JKw5FYA4GgC&printsec=frontcover&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false (date of access: 13.04.2024).

35. What is the fantasy genre? History of fantasy and subgenres and types of fantasy in literature. *MasterClass*. URL: <https://www.masterclass.com/articles/what-is-the-fantasy-genre-history-of-fantasy-and-subgenres-and-types-of-fantasy-in-literature#3LU97P0Mh0HcrER0sn9mmP> (date of access: 15.04.2024).

СПИСОК ДОВІДНИКОВИХ ДЖЕРЕЛ

36. *Горох – українські словники*. URL: <https://goroh.pp.ua/> (дата звернення: 05.08.2024).

37. *СЛОВНИК - тлумачний словник української мови, орфографічний словник онлайн*. URL: <https://slovnuk.ua/> (дата звернення: 08.06.2024).

38. *Cambridge Dictionary*. URL: <https://dictionary.cambridge.org/> (дата звернення: 20.08.2024).

39. *Dictionary by Merriam-Webster*. URL: <https://www.merriam-webster.com/> (дата звернення: 20.08.2024).

40. *Longman Dictionary of Contemporary English*.
URL: <https://www.ldoceonline.com/> (дата звернення: 04.09.2024).

СПИСОК ІЛЮСТРАТИВНИХ ДЖЕРЕЛ

41. Дремис К. Прокляття святих. Книга 1 : роман / Кейт Дремис ; перекл. з англ. К. Дорошенко. — Харків : Книжковий клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2024 — 512 с.

42. Мафі Т. Знищ мене / пер. з англ. Т. Заволоко. Харків : КСД, 2024. 256 с. URL: <https://books.ksd.ua/znishch-mene/> (дата звернення: 02.05.2024).

43. Яррос Р. Четверте крило / пер. з англ. Б. Горват, О. Манько. Харків : КСД, 2024. 528 с. URL: <https://books.ksd.ua/chetverte-krilo/> (дата звернення: 01.05.2024).

44. Dramis K. *The Curse of Saints : A Novel* / Kate Dramis. — London : Penguin Michael Joseph, 2023. — 496 p.

45. Mafi T. *Shatter Me*. Egmont, 2018. 336 p. URL: <https://pdfdrive.com/wp-content/pdfh/Shatter-Me-Book.pdf> (date of access: 05.05.2024).

46. Martin G. R. R. *A Song of Ice and Fire. Book 1: A Game of Thrones*. HarperCollins Publishers, 2014. 806 p. URL: <https://www.readingsanctuary.com/wp-content/uploads/2018/10/A-Game-Of-Thrones-by-George-R.R.-Martin.pdf> (date of access: 30.04.2024).

47. Rowling J. *Harry Potter and the Sorcerer's Stone*. Scholastic, 1998. 309 p. URL: <https://kalyankrishna4886.wordpress.com/wp-content/uploads/2013/09/harry-potter-book-collection-1-4.pdf> (date of access: 07.09.2024).

48. Yarros R. *Fourth Wing*. Piatkus Books, 2023. 512 p. URL: <https://archive.org/details/the-fourth-wing-pdf/mode/2up?view=theater> (date of access: 05.05.2024).

SUMMARY

The master thesis focuses on the lexical and stylistic features in the translation of fantasy literature. The topic's relevance is high due to the growing popularity of fantasy literature in the Ukrainian book market and the necessity to preserve both the content and stylistic uniqueness of the original texts during translation. The research aims to analyse translation transformations applied to lexical and stylistic devices in the fantasy genre, which contributes to improving translation quality.

The object of the study is fantasy discourse in both original and translated works. The subject of the study is the lexical and stylistic peculiarities of fantasy translations. The material includes original texts such as “Fourth Wing” by Rebecca Yarros, “Shatter Me” by Tahereh Mafi, “The Curse of Saints” by Kate Dramis, “A Game of Thrones” by G. R. R. Martin, “Harry Potter” by J. K. Rowling, and “The Lord of the Rings” by J. R. R. Tolkien, along with their Ukrainian translations.

The study's primary objective is to identify the main lexical and stylistic devices used in fantasy texts and analyse their translation. The specific tasks include:

1. Examining the history and development of the fantasy genre.
2. Analysing lexical and stylistic features of fantasy texts.
3. Investigating the adaptation and transformation techniques used for fantasy terms in translation.

The study employs both theoretical and empirical methods, including analysis, synthesis, comprehensive sampling, comparative analysis, and psycholinguistic analysis. The practical significance lies in providing insights into the lexical and stylistic peculiarities of fantasy discourse, which can be applied in further studies of stylistics and translation of fantasy texts.

The analysis revealed that the most frequently used stylistic devices in the selected texts include personification (45 examples), metaphor (18), synecdoche (3), hyperbole (6), metonymy (1), antithesis (1), and zeugma (1). Among expressive means, epithets (24) and comparisons (2) were also prominent. These devices play a significant role in shaping the reader's perception and emotional engagement with the text.

Accurate translation of such devices is essential to convey the author's intent and preserve the stylistic uniqueness of the original.

The study determined the translation techniques employed, such as calque (29.4%), literal translation (26.5%), antonymic translation (14.7%), descriptive translation (11.8%), semantic differentiation (5.9%), and concretization (5.9%). Regarding neologisms, a detailed analysis of Harry Potter identified translation strategies like calque (29%), transliteration (28%), transcription (16%), mixed transcoding (10%), descriptive translation (8%), adaptive transcoding (5%), and adaptation (4%).

The findings indicate that metaphors, personifications, synecdoche, metonymies, hyperboles, epithets, and comparisons are essential for creating the unique atmosphere of fantasy worlds. Translation strategies such as literal translation, calque, metaphorization, and transliteration effectively preserve the specific elements of the original texts, including magical terms and invented names. Translators must balance precision and creativity to maintain the emotional and stylistic impact of the original while adapting it to the target culture and language.

This research explores the challenges of translating magical elements and authorial neologisms in fantasy literature. Translators face the dual task of preserving the original meaning and maintaining the atmosphere, cultural nuances, and stylistic uniqueness of the source text. Fantasy worlds, as in J. K. Rowling's "Harry Potter" series, are rich with unique magical laws, fictional languages, and intricate cultural frameworks. Translators must balance fidelity to the source material with the need for target audience comprehension. Techniques such as transcription, transliteration, calquing, and adaptive transcoding are employed to retain the original's magic and symbolism while ensuring accessibility.

The analysis identifies key methods for creating authorial neologisms, including morphological and non-morphological strategies. The study highlights the importance of cultural and linguistic sensitivity, especially when addressing phrasemes rooted in authorial creativity or historical associations.

Practical solutions for these challenges involve understanding the source material's context and employing creative, adaptive techniques. This approach ensures that translated texts resonate with their target audience without losing the depth and cultural connotations of the original. Translators must also preserve stylistic harmony across diverse text layers, such as dialogue, descriptive passages, and allegories, typical of fantasy narratives.

Educational recommendations include integrating theoretical preparation, practice with genre-specific texts, and creative exercises into translation studies. Examples of effective tasks include analyzing translations of well-known fantasy works, translating excerpts with unique terminology or phrasemes, and creating names and terms for fictional worlds. Such training fosters linguistic, cultural, and creative competencies essential for handling the complexities of fantasy translation.

Additionally, the incorporation of fantasy texts into the educational process ensures the comprehensive development of translation competencies due to the rich lexical and stylistic content, replete with tropes. The genre is typified by the pervasive use of stylistically expressive language, which fosters the formation of a creative approach to translation, the capacity to adapt culturally marked concepts, and the ability to convey a fictional reality within a disparate language system.

As fantasy texts are characterised using original tropes, including metaphors, similes, personification and symbols, this makes them a perfect instrument for the cultivation of creative thinking. It is therefore of particular importance that the atmosphere of the plot and the author's writing style are fully preserved in the translation. The analysis of such texts allows students to gain an understanding of the lexical and stylistic techniques employed by the author to create an atmosphere, including the use of metaphors to evoke associations and images. This enables students to produce their own translations that accurately convey the style and atmosphere of the original. In such texts, lexical and stylistic figures enhance the perception of the plot, express and organise the presentation, and perform the primary function of visual aesthetics.

The utilisation of this specific genre of text in the context of professional training for translators presents a number of distinct advantages:

1. The development of intercultural competence, as Fantasy texts frequently incorporate elements of mythology, folklore, and cultural codes from a multitude of nations. When translating such texts, students are confronted with cultural differences and must identify equivalents for culturally specific concepts, which contributes to the development of intercultural competence and an understanding of how cultural characteristics affect language.

2. The objective is to develop a profound comprehension of the language. The use of neologisms, archaisms, dialectisms and other linguistic devices in fantasy works requires a deep knowledge of the language from the translator. Working with such texts helps students to expand their vocabulary, deepen their knowledge of grammar and style.

3. Preparation for working with different genres, as the genre of fantasy texts is diverse, encompassing works such as adventure literature and philosophical treatises. Engagement with such texts equips translators with the capacity to adapt to different styles and genres, thereby enhancing their versatility.

4. The stimulation of interest in translation, as the appeal of fantasy texts is such that working with them allows students to enjoy the translation process and to develop a lasting interest in the profession.

The utilisation of fantasy texts in the context of translation education offers a number of benefits. They facilitate the comprehensive development of translation competencies, creative thinking, intercultural competence and profound language comprehension. Furthermore, such texts foster interest in translation and prepare students to engage with diverse genres.

Tasks represented in the master thesis are designed to facilitate a more nuanced comprehension of the symbolic content embedded in cultural images prevalent in fantasy literature. Additionally, they are intended to cultivate proficiency in the processes of localisation and adaptation, ensuring the preservation of the emotional and cultural significance of tropes in translation.

The analysis indicated that the adaptation of cultural realities and symbols represents a pivotal aspect of translation practice, particularly in the context of fantasy literature. This process entails the transformation of elements that are specific to a particular culture into elements that are understandable and acceptable to people from a different cultural background. In the context of fantasy literature, cultural realities and symbols frequently serve as pivotal elements that shape the narrative atmosphere, impart distinctive characteristics to the story, and influence the worldview of the characters.

In the process of translating fantasy texts, it is of the utmost importance to bear in mind that the realities and symbols depicted may be perceived as incomprehensible or evoke different associations in different cultural contexts. It is therefore incumbent upon the translator to adapt these elements in such a way that they retain their function in the context of the original text, while at the same time complying with the cultural and linguistic norms of the target language. This task necessitates not only lexical knowledge but also a profound comprehension of the context, cultural codes, and the capacity to utilise lexical items in a creative manner. This is because realities within this context lack precise equivalents in other languages, as they contain culturally specific and symbolic connotations that necessitate a distinctive approach to preserve their meaning and symbolism.

One method of adapting cultural realities in translation is the utilisation of localisation techniques. Localisation encompasses not only the translation of words or expressions, but also the adaptation of the general meaning to ensure its intelligibility and idiomaticity for native speakers of the target language. In order to achieve this, the translator may choose to replace certain realities with elements that are more aligned with the cultural norms and practices of the target group.

An alternative approach is to utilise descriptive or explanatory techniques when it is not feasible or appropriate to convey reality in a literal manner. In such instances, the translator may elect to provide supplementary explanations. This can be particularly beneficial when translating fantasy, where the characters and realities may diverge significantly from those of the real world conceived by the author of the original work.

Such realities can be elucidated through the use of a concise phrase or construction that elucidates their cultural and symbolic context. The act of preserving the emotional and symbolic meaning of a text while simultaneously adapting the realities depicted therein presents a considerable challenge to the translator, in addition to the task of creative interpretation. In the context of fantasy literature, it is crucial for the translator to be prepared to create new characters or adapt existing ones in order to convey the depth and versatility of the original text without compromising its meaning. This process necessitates a considerable degree of creativity on the part of the translator, who may utilise distinctive tropes and metaphors to ensure the relevant emotional connotations are preserved in the target language.

The process of adapting cultural realities and symbols when translating fantasy texts is a complex and multifaceted one that requires not only a high level of linguistic skill but also cultural awareness and the capacity for creative rethinking. The creation of an effective adaptation necessitates experience and a profound understanding of both the source and target cultures. Consequently, this process constitutes an essential element of translation practice.

The results of the study underline the importance of adequate translation techniques for fantasy literature, as this ensures the preservation of the author's style and the work's original magic and uniqueness. The research offers theoretical foundations for further exploration of the lexical and stylistic devices in the fantasy genre and their translation strategies, enriching both academic and practical approaches to fantasy translation.

Keywords: fantasy translation, stylistic devices, lexical peculiarities, metaphor, personification, neologisms, calque, adaptation, comparative analysis, psycholinguistics.